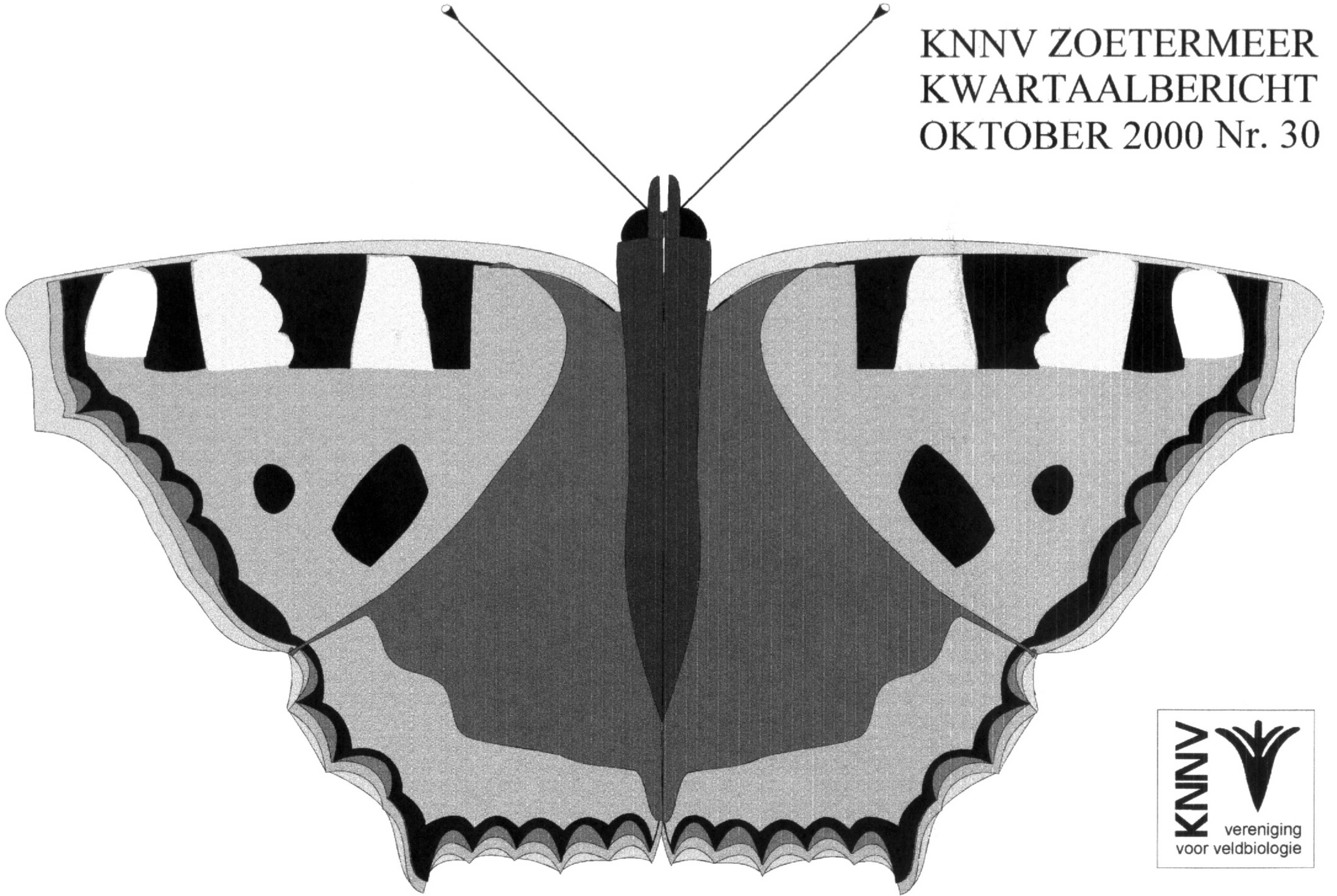

KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
OKTOBER 2000 Nr. 30

KONINKLIJKE NEDERLANDSE NATUURHISTORISCHE VERENIGING KWARTAALBERICHT ZOETERMEER Nr. 30 oktober 2000

INHOUD

UIT DE VERENIGING	3
1 ACTIVITEITEN VAN KNNV AFDELING ZOETERMEER	3
DE PLANTENWERKGROEP	5
2 BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP	5
3 FLORON-PLANTENINVENTARISATIE IN ROKKEVEEN OMGEVING	8
4 HUIZEN VOOR MUSSEN EN GIERZWALUWEN	10
5 INSECTENEXCURSIE	11
6 TUINBEZOEKEN	12
7 SPONTANE NATUURONTWIKKELING AAN DE NOORDRAND VAN ZOETERMEER	14
GEZIEN IN ZOETERMEER	15
8 VONDSTEN	15
9 ONDER DE OPPERVLAKTE	16
10 ZWERVERS BEZOEKEN ZOETERMEER	20
11 PISSEBEDDEN 2 SEX IS INTERESSANTER DAN U DENKT	22
BUITEN DE AFDELING	28
12 ZOETERMEER KLEUREN, NIEUWS VAN HET STADSNATUURPLAN	28
13 BERICHTEN VAN HET PLATFORM GROEN	30
14 WINTERTUIN	32

DATA	34
15 KALENDER – NATUUR EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER	34
16 REGISTER	37
17 NAMEN	39

UIT DE VERENIGING

1 ACTIVITEITEN VAN KNNV AFDELING ZOETERMEER

voor het vierde kwartaal 2000

- 1) Gewestelijke paddestoelenexcursie op **zaterdag 21 oktober** op het landgoed "Voorlinden" bij Wassenaar onder leiding van Dorie Beulink.
Verzamelen: Station Den Haag centraal onder het vertrektijdenbord
Tijd: 10.00 uur
- 2) Paddestoelenexcursie in het kader van het stadsnatuurplan op **zondag 22 oktober** in het centrum van Zoetermeer o.l.v. Peter van Wely
Verzamelen: Vernédepark bij Bridgehome
Aanvang: 14.00 uur
- 3) Extra ledenvergadering op **dinsdag 31 oktober** naar aanleiding van de brief die alle leden van de afdeling Zoetermeer In juni j.l. in de bus hebben gekregen. In deze brief werd opgeroepen om mee te denken en/of werken aan het voortbestaan van onze afdeling.
Plaats: De Soete Aarde
Aanvang: 20.00 uur
- 4) Nachtvinders en rupsen op **dinsdag 7 november**. Jeroen Voogd zal een lezing verzorgen over dit boeiende onderwerp.
Plaats: De Soete Aarde
Aanvang: 20.00 uur
- 5) Strandexcursie samen met de afdeling Gouda op **zaterdag 18 november**.
We gaan naar de Wassenaarse slag.
Verzamelen; De Soete Aarde
Tijd: 9.30 uur
- 6) Natuurlijk Provence door de ogen van een natuurfotograaf op **dinsdag 21 november** door Ben Prins. Na een aantal keren in de Provence, in het zuid-oosten van Frankrijk met vakantie te zijn geweest is er een mooie diaserie ontstaan.
Ben zal verschillende delen van deze streek laten zien.
Plaats: De Soete Aarde
Tijd: 20.00 uur

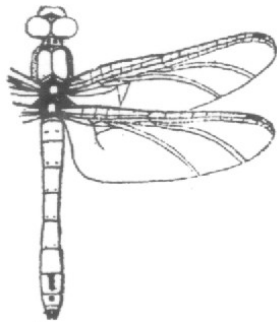
CURSUS “KENNISMAKING MET INSECTEN”

DEEL 1: insecten zonder complete gedaanteverandering

door Ben Prins

Beatrixlaan 81, 2751 XX Moerkapelle, tel. 079-5931749

- De cursus is bedoeld voor iedereen, die meer over deze enorm uitgebreide groep van dieren wil weten.
- De cursus vormt een inleiding.
U hebt geen voorkennis nodig.
U krijgt niet te maken met moeilijke termen of ingewikkelde determineertabellen

- Wel wordt er met behulp van tekst en dia's uitgelegd, welke insectenfamilies in ons land voorkomen, hoe deze eruit zien, en hoe verschillende soorten leven.
- Met dat doel zijn uit het grote aantal in Nederland gevonden soorten (meer dan 20.000!) typische vertegenwoordigers gekozen, waarmee u uitgebreid zult kennismaken.

PLAATS – De cursus zal worden gegeven in het Milieu Educatief Centrum “de Soete Aarde”, van Leeuwenhoeklaan 15A, Zoetermeer

KOSTEN – Basisprijs voor de cursus exclusief het cursusboek is f 35,-
Welk cursusboek gekozen wordt, is op dit moment nog niet bekend.

De duurste mogelijkheid is de Nieuwe Insectengids door M. Chinery, uitgegeven door Tirion, een prachtige veldgids voor f 49,50.

De haalbaarheid van een veel goedkopere mogelijkheid wordt op dit ogenblik onderzocht.

PROGRAMMA

Di 20 februari 2001

- Inleiding
- Oerinsecten
- Haften
- Steenvliegen
- Termieten

Di 6 maart 2001

- Libellen
- Waterjuffers
- Kakkerlakken
- Oorwormen
- Oefening

Di 20 maart 2001

- Wandelende takken
- Bidsprinkhanen
- Krekels
- Sprinkhanen
- Oefening

Di 3 april 2001

- Wantsen
- Cicaden
- Bladluizen
- Echte luizen
- Quiz

IEDERE AVOND BEGINT OM 20.00 UUR EN EINDIGT OM 22.00 UUR

DE PLANTENWERKGROEP

2 BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP

Tilly Kester

Vondsten: nieuw voor Zoetermeer boskruiskruid langs de spoorlijn Den Haag- Gouda.

In dezelfde spoorberm opnieuw gespleten hennepnetel, een soort die blijkbaar in Zoetermeer niet zo zeldzaam is.

Op een braakliggend terrein in Rokkeveen een klein aantal zomertijnstraalplanten. Deze soort is eind jaren tachtig een keer eerder gezien aan de rand van de oprijlaan richting gemeentelijke kwekerij.

En dan als klap op de vuurpeil in de Leyens langs de Broekwegzijde onder de heggetjes: stijf hardgras, nieuw voor Zoetermeer, een rode lijstsoort cat. 1!

Van Eric Kortlandt kregen we de melding dat in de gegraven waterpartij van "plan Wielewaal" drijvend fontijnkruid was gezien, een soort die duidt op een iets betere waterkwaliteit dan in Zoetermeer gebruikelijk is. Bezemkruiskruid tussen de A12 en het fietspad hok 30.57.43 in het grint. Deze interessante soort breidt zich de laatste jaren weliswaar wat uit in Zoetermeer maar haar optreden is nog niet vergelijkbaar met dat in steden als Amsterdam.

Vegetatie-onderzoek in het Buytenpark

Het veldwerk in het Buytenpark zit er weer op voor dit jaar. Evelien, Fred en Johan hebben deze voorzomer de 18 uitgezette hokken bezocht en de vegetatie in beeld gebracht.

De bezoekdata waren: 17 mei, 7 en 21 juni, 5 en 12 juli.

Daar de begroeiingsontwikkeling sterk seizoensgebonden is en we de hokken maar een keer hebben bezocht is het onvermijdelijk dat het beeld van de vegetatie van de eerste hokken afwijkt van dat van de laatste. In dat licht gezien verdient het aanbeveling om de 18 hokken een eventuele volgende keer in omgekeerde volgorde te bezoeken. Afgezien van dit seizoensartefact hebben we de indruk dat de soorteninhoud van de hokken tot nu toe redelijk stabiel blijft.

Een nauwkeurige analyse van het vegetatie-onderzoek van 1996 tot nu moet nog plaatsvinden.

Na de zomervakantie zijn we er nog twee keer op uit getrokken. Fred Reeder geeft hieronder zijn persoonlijke impressie van deze avonden.

Het wiebelende laddertje KM 30.58.12

Op woensdagavond 23 augustus om 19.00 uur verzamelde de plantenwerkgroep zich weer voor een avondje inventariseren. Inderdaad een avondje want zo eind augustus is de avond nog maar kort. Met zijn drieën, Evelien, Johan en ik op weg door de niet bepaald fraaie nieuwbouw naar de Benthuizerplas.

Daar hebben we de fietsen en brommer goed verankerd en zijn we de wandeling begonnen aan de oevers van de plas.

Evelien en Fred in actie aan de Benthuizerplas

De eerste meters worden vrijwel stilstaand afgelegd daar de lijst iedere keer moet worden ingevuld. Tandzaadsoorten worden met de loupe bekeken om de juiste in te kunnen vullen. Ja inderdaad dit is zwart tandzaad want hij heeft nootjes met twee pootjes. Andere soorten gaan wat eenvoudiger en de smalle waterpest is makkelijk te scoren. evenals zomprus en zeegroene rus. Tot onze grote vreugde komt Tilly ons ook weer versterken zodat we gevierden verder wandelen. Het eilandje voor de oever is aantrekkelijk door de fraai bloeiende teunisbloemen. Maar welke blijft de vraag want we kunnen niet oversteken. Een fraai klokje dat daar bloeit is ook onbereikbaar. Maar kijk, veel verderop is een oud laddertje over het water gelegd. Ik mag om voor de hand liggende redenen even testen of het laddertje sterk genoeg is en daarna wordt onder veel gelach en gewiebel de oversteek door de groep gewaagd. Toch de moeite waard want daar groeide bosrank, diverse raketten en meldes wat ook weer tot leuke discussies aanleiding gaf. Helaas tegen negenen moet er worden teruggekeerd. Weer via het laddertje wordt de oever bereikt en langs de andere kant van het fietspad terug naar de fiets. Onderweg nog even de behaarde boterbloem, kattenstaart en nog een paar meer aan de lijst toegevoegd.

Na een korte vergadering bij de fietsen besloten om over 2 weken nog maar een avondje te inventariseren en wel om 18.30 uur bij de watertoren in Rokkeveen. Deze avond heeft in elk geval weer 76 waarnemingen aan ons totaalbestand toegevoegd.

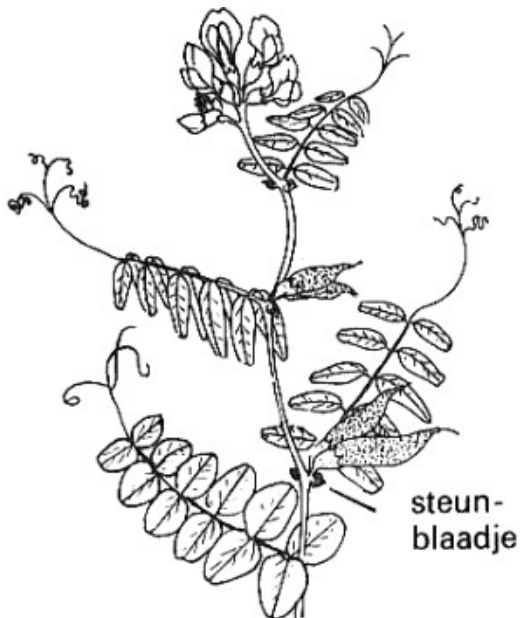
De watertoren KM 30.57.53

Zoals ook in het streekblad voor de open monumentendag werd aangegeven is de watertoren een middelpunt van activiteiten. Zo ook vroeger voor de waterleiding van Zoetermeer en omstreken zoals daar aangegeven staat. Op woensdagavond 6 september vormde hij het middelpunt van de activiteiten van de plantenwerkgroep. Deze avond waren de inmiddels bijna vaste teamleden: Johan (tas en de lijsten),

Evelien (plastic zak en de snoepjes) en Fred (de flora) weer aanwezig, gelukkig deze keer versterkt met Peter van Wely. Langs de waterkant werden weer de gebruikelijke planten als riet, rietgras, ruige zegge en ga zo maar voort gevonden en genoteerd.

Al verder zoekend werd ook een stukje wijk mee gepakt.

Hier was de altijd moeilijke basterdwederik weer aanleiding tot een langdurige discussie. Een zeer snel opkomende bui naderde ons met rasse schreden.

heggenwikke

En met veel uitleg van Peter over dit natuurverschijnsel was dit aanleiding om toch maar even een schuilpauze in te lassen. De laagstaande zon gaf de bui een speciaal accent wat erg boeiend was. Verder lopend vonden we langs de oevers twee soorten planten die we hier niet direct verwacht hadden en wel het middelst (tegenwoordig gevleugeld) helmkruid en de heggenwikke. Dat gaf de avond weer een speciaal tintje. Bij het volmaken van de cirkel gaf in de schemering een plant nog aanleiding tot een zoekpartijtje in de flora. De uitkomst was uiteindelijk kool. Hiermee was de cirkel vol rondom de watertoren en kwam er een eind aan het buitenseizoen van de plantenwerkgroep voor wat de door de weekse avonden betreft.

Een vijftal avonden zijn besteed aan de vegetatieopnames in het Buytenpark en van de laatste twee heb ik u in dit blad een indruk gegeven.

Ik hoop volgend jaar op een vervolg van deze voor wat mij betreft gezellige plantensoeksessies.

GEZOCHT

De Zoetermeerse plantenwerkgroep legt de laatste hand aan de "Flora van Zoetermeer"
Wie doet er mee?

Coördinatie en informatie:

Tilly Kester
tel: 079- 3412605

Wilde Stadspannen

3 FLORON-PLANTENINVENTARISATIE IN ROKKEVEEN OMGEVING

Poldertuinen, Balijbos en geluidswal (KM 30.57.42)

op zaterdag 8 juli o.l.v. Joop Mourik

Johan Vos

Het was net droog geworden toen we met z'n zessen op stap gingen richting poldertuinen. De poldertuinen zijn, voor wie dat niet meer weet, zes natuurtuinen die als zodanig dienst hebben gedaan ten tijde van de Floriade 1992.

Indertijd (1987) is zand, veen, klei en water gebruikt om zo sterk mogelijk van elkaar verschillende milieus te creëren ten behoeve van de toekomstige plantengroei. Zo ontstonden van zuid naar noord een akkerkruidtuin, een zandtuin, een veentuin, een kleituin, een ruigkruidtuin en een watertuin. Deze tuinen werden vervolgens geënt met zaad, planten en/of hooi van vergelijkbare milieus in den lande. Voor een aantal gewenste planten kwam de Floriade echter een paar jaar te vroeg. Jaren later verschenen de bedoelde soorten veelal alsnog op het toneel. De jaren tot de Floriade (1987- 1992) werd de begroeiingsontwikkeling nauwlettend gevolgd. Naast de lijst met bewust geïntroduceerde soorten verschenen er ook soorten waarvan de oorsprong niet zo gemakkelijk te achterhalen was.

Zo herinner ik me bijvoorbeeld: dwergbies, massaal waterpunge, dauwnetel (werd ook elders in het gebied aangetroffen), nachtkoekoeksbloem, spiesleeuwenbek en akkermunt uit die tijd. Na de Floriade verslaptte de aandacht voor dit natuurbouwproject snel.

Daarentegen rukte de wijk Rokkeveen de jaren na de Floriade snel op richting poldertuinen. Op dit moment liggen de tuinen in een strook met een stadsboerderij, een manege en een toekomstig horecapunt precies op de overgang van de wijk naar de Balij, een bosgebied dat in de toekomst aangesloten zal worden op de Delftse hout.

Spannend om na zoveel jaar te zien welke en hoeveel van de "Floriade-soorten" nu nog zijn terug te vinden in het gebied.

We spraken met elkaar af dat we de tuinen zelf niet mee zouden nemen in onze inventarisatie. Wat direct opviel was dat de tuinen, afgezien dan van het feit dat de kleituin net gemaaid was op het oog weinig meer van elkaar verschilden. Toch waren de verschillen van vroeger voor fijnproevers hier en daar nog zichtbaar. De rietorchis heeft zich echter weinig gelegen laten liggen aan de haar toegewezen tuin. Exemplaren van deze soort komen tegenwoordig verspreid over alle tuinen, inclusief de tussenliggende geometrische heuvels en de aangrenzende singels in de wijk in grote hoeveelheden voor. We ontdekten zelfs twee zuiver witte exemplaren!

Ook de kattendoorn heeft het erg naar z'n zin en breidt zich sterk uit. De blauwe knoop, die indertijd in de veentuin maar niet wilde "aanslaan" staat er nu uitbundig bloeiend bij, terwijl het grasje "bevertjes" zich massaal heeft weten te vestigen onder zeer uiteenlopende beheercondities.

Toen het bos in. Tussen de op rijtjes geplante boomsoorten veel mannetjesvarens en brede wespenorchissen. In een strook naast het voetpad troffen we enkele grote aaneengesloten groeiplaatsen aan met akkermunt en echt duizendguldenkruid!

Verderop, middenop het graspad tengere rus, langs het water biezenknoppen en naast de ringelwikke en vierzadige wikke nog een onbekende wikkesoort. Maar moeder natuur had nog meer verrassingen voor ons in petto: een lathyrussoort die niemand van ons ooit eerder had gezien. Een zorgvuldige determinatie bracht ons bij ruwe lathyrus, een volgens de flora zeldzame soort uit Zuid-Limburg!?

Vervolgens stuiten we tussen grote valeriaan en koninginnekruid op een groep forse planten met opvallend gezaagde bladeren die helaas nog niet in bloei stonden. Niemand wist wat het was. (tijdens een later bezoek aan het gebied op 25 augustus kwam ik tot de ontdekking dat het rivierkruiskruid was, waarschijnlijk ook weer een floriade-relict).

Vervolgens het bos uit, de rand van de wijk langs de geluidswal volgend richting spoorlijn. Daar nog even gekeken naar het boskruiskruid, een soort die buiten de duinen zelden voorkomt maar hier waarschijnlijk van het zand van de spoorbaan profiteert. Ook hebben we de al eerder door mij hier aangetroffen gespleten hennepnetel en zomerfijnstraal kunnen bekijken. Tevens op hetzelfde terreintje ook nog drie absinthalsemplanten aangetroffen.

Tenslotte zijn we door de wijk, waar gelukkig sprake was van een grote "schoffelachterstand", weer richting stadsboerderij gelopen. Hier konden nog veel gewone akkeronkruiden aan onze streeplijst worden toegevoegd waaronder moerasdroogbloem en rood guichelheil.

Iedereen bedankt voor z'n bijdrage. Op de streeplijst telde ik na afloop 165 soorten. Het was weer de moeite waard en Zoetermeer is na deze inventarisatie in elk geval weer een aantal soorten rijker!

FLORON-excursie 2000

4 HUIZEN VOOR MUSSEN EN GIERZWALUWEN

een persoonlijke impressie van de informatie-en excursieavond in het Dorp op 21 juli j.l.
Evelien van den Berg

Agnes en Aad van der Linden wonnen vorig jaar de natuurprijs van f 4500.- die in 't kader van het Stadsnatuurplan jaarlijks beschikbaar wordt gesteld. Ze wilden graag dat er meer aandacht geschonken zou worden aan nesten van mussen en gierzwaluwen. Van het geld worden speciale dakpannen voor de gierzwaluwen gekocht waaronder deze snelle vliegers kunnen broeden. Speciaal voor de mussen worden nestkasten opgehangen. Deze hulp is noodzakelijk omdat de kieren, gaten en spleten met de sloop- en renovatie van oude woningen verdwijnen wat de broedgelegenheid voor deze vogels steeds verder doet teruglopen.

Op 21 juli werd er voor de bewoners van het Dorp en andere belangstellenden een informatieve avond georganiseerd in buurtcentrum "Komop". De avond werd geopend met een introductie van het project door Agnes gevolgd door een video over de gierzwaluw, "devil bird" in het Engels. Deze vogel intrigeert mij enorm, het gaat om een bruin-zwarte vogel met een lichtere keel, een kort gevorkte staart en lange smalle vleugels die in Nederland en België broedt. Deze vogels broeden onder dakpannen in centra van steden en dorpen. Gierzwaluwen doen bijna alles in de lucht zoals (insecten) eten, drinken door terwijl ze over het water scheren wat slokjes te nemen en slapen door hun snelheid te verlagen door maar zo af en toe met de vleugels te slaan. Omdat ze hun pootjes zo weinig gebruiken zijn deze onderontwikkeld gebleven.

Excursiedeelnemers aan de Boisotring zien ze vliegen

Als ma of pa gierzwaluw een paar dagen van het nest weg zijn om insecten te vangen zijn de jongen in staat om hun stofwisseling te verlagen wat hun voedselbehoefte vermindert.

Na de video wandelden we in twee groepen door de Stationsstraat en Dorpsstraat terwijl een flink aantal gierzwaluwen hoog boven onze hoofden cirkelden. Aad wees ons onder het lopen op een aantal nesten. We liepen verder richting Boisotring waar een kolonie van 30 tot 40 broedparen is gehuisvest. Met een vaart van zo'n 25 km/uur verdwenen ze over de dakgootrand hun nest in. Interessant, al die drukte boven ons hoofd. De gierzwaluwen scheerden langs schoorstenen, bomen, daken en het ging zo te zien allemaal maar net goed. Een boeiende ervaring, deze avond.

Rest mij nog te vermelden dat bewoners van "het Dorp" deze avond nog konden intekenen op een gratis gierzwaluwdakpan. Met het plaatsen van de dakpannen is op zaterdag 2 september een aanvang gemaakt.

Wethouder Andries Heidema voorzag een woning aan de eerste stationsstraat van de eerste gierzwaluwdakpan en nestkast. En nu maar hopen dat de vogels er wat in zien! Vermeldenswaardig is nog dat de nestkasten zijn gemaakt door vrijwilligers van de Stadsboerderij "het Buitenbeest" en één van de initiatiefnemers.

De werkgroep "Vogels onder dak" bestaat uit:

Ilonka Cirk (gemeente Zoetermeer)

Aad van der Linden (initiatiefnemer)

Waldo van Zuijlen (vogelwerkgroep)

Martin Rijkers (deskundige)

Agnes van der Linden (initiatiefnemer)

5 INSECTENEXCURSIE

op zondag 20 augustus onder de vlag van het stadsnatuurplan in het Dorp door Ben Prins
Haagse Courant

Voelsprietten, vleugels en facetogen stonden centraal tijdens een insectenexcursie, zo begon Jeroen Schmale, verslaggever van de Haagse krant zijn enthousiaste verslag van genoemde excursie. Vanaf twee uur verzamelden zich ongeveer vijftien deelnemers op het plein voor de muziekschool in het Dorp.

In de krant van maandag 21 augustus is het uitgebreide verslag te vinden voorzien van deze uit de krant overgenomen foto.

6 TUINBEZOEKEN

Marianne Ketting

De KNNV-afdeling Zoetermeer, onderdeel plantenwerkgroep, subcommissie tuinbezoek, dat wil dus zeggen: Evelien, is op expeditie geweest naar Zoetermeerse tuinen. Het was de bedoeling na te gaan of in tuinen bijzondere wilde planten spontaan voorkwamen. Dit naar aanleiding van de Natuurlijke-tuinenmanifestatie in april, waar diverse tuineigenaars zich aangemeld hadden bij de KNNV-kraam. En ik wou graag mee, niet vanwege de Wetenschap, maar gewoon uit nieuwsgierigheid. Dat mocht! Dus dat moet ik dan nu bekopen met het schrijven van dit verslag.

Tuin 1, **Madernarode**

Een tuin die in het voorbijlopen al vaker was opgevallen door de bijzondere aanleg, met verhoogde plantenbakken in diagonalen haaks op elkaar. Dat gaf leuke hoekjes en veel ruimte, zodat de bewoonster in haar rolstoel overal goed bij kon. Grote massa's goudgele rudbeckia en rode spoorbloem. Daarop was om 11 uur 's morgens een nachtvlinder driftig aan het sapzuigen. In kiertjes tussen de tegels groeiden minuscule rode klaverblaadjes. We waren het zeer met de bewoonster eens dat juist zulke kieren met aangewaaide planten voor de leukste verrassingen zorgen.

De zaailingen van de spoorbloem mochten we meenemen, soho-hond Nelis kwam daarvoor keurig een plastic tasje brengen. De lieverd. We hebben hem geaaid en lazen toen pas op de deur dat dat niet mag, met andermans hulphond. Sorry, mevrouw. Dames van onze leeftijd zetten altijd te laat hun leesbrilletjes op.

Tuin 2, **Mendelsohnrode**

De tuin van een verzamelaar, een tropisch-landbouwkundige. Hoge zilveren kardoen, een granaatappelboompje, een "tomatenboom" uit Senegal, citroengras uit Indonesië, een gemberplant. Bijzondere kruiden als fenegriek en roomse kervel. De zeer deskundige eigenaar had graag van ons willen weten welke teunisbloem er bloeide, welk soort ereprijs hij had en wat voor wolfsmelk, en hoe een onbekend schermbloempje heette. Die zee ging ons tuindames toch te hoog. Daar sturen we dus Johan op af. Oh ja, er was ook nog een poes meegekomen uit Senegal. Bruin en beige, met vlekken in plaats van strepen en lange poten met zwarte voetjes. En een krul in d'r staart! Daar moest ik toch even aan voelen. Dus kreeg ik een lel van d'r.

Tuin 3, **Voorweg**

Stel u voor. Een boerderij uit 1895, classicistische gevel met sierlijke houten krullen als nokversiering. Een enorme tuin op veengrond, tegen de wetering aan. En in die tuin een van de mooiste en oudste bomen van Zoetermeer, die monumentale bruine beuk, u kent 'm vast wel. Dus toen we onze rijwielen op de toegangsbrug parkeerden, stonden we al te trillen van emotie, wat een droomhuis, wat een droomtuin! Wat een buitenkans om hier rond te mogen kijken! Maar goed, we kwamen dus voor de wilde planten. Ook hier had de eigenaresse de plezierige instelling om bij alles wat spontaan en onbekend in haar tuin opkwam, rustig af te wachten wat er uit groeide. Wat mooi was bleef, wat zich misdroeg kon altijd nog worden weggewied en de rozetten van vingerhoedskruid, die zich met z'n allen in het grind voor de voordeur hadden genesteld, gunde ze elders een nieuwe kans. Wat waren de verrassingen in deze tuin? Gigantische varens die zich gul uitzaaiden, overal doken de kiemplantjes op. Peentjes op de gekste plekken, waarschijnlijk

opgekomen uit het kippenvoer. Veel hoge teunisbloemen die licht leken te geven. Jakobskruiskruid, bezig aan zijn opmars in Zoetermeer. Heel fraai was de oeverbegroeiing, met kalmoes, moerasandoorn, watermunt, egelskop, de "augurkjes" van gele lis en de "koffieboontjes" van zwanebloem. We hebben ons staan verbazen over het glasheldere water van de wetering en over een kanjer van een karper die loom voorbij zwom. De bewoonster vertelde ons dat jongetjes met stokken en netten op zulke karpers joegen om ze te verkopen aan de chinees. "Betaalt beter dan een krantenwijk, mevrouw!" Ja, dit waren een huis en een tuin vol verhalen. Over de ganzen Gijs en Bep, die bij nader inzien Gijs en Gijs bleken te zijn en hun Beppen verderop gingen zoeken. Over de Kaapse eenden Jut en Jul, die overal in de tuin hun eieren verstopten. En dan was er ook nog een oude waterput, in de voormalige stal. Deze tuin moet in het voorjaar ook heel mooi zijn, met bloeiende stinzenplanten. Hopelijk mogen we dan nog 's komen kijken.

Tuin 4, **Holterberg**

In deze tuin was meneer de kenner en verzamelaar van wilde planten terwijl mevrouw juist een hartgrondige hekel had aan die aanblik van verwildering. Tsjja, het was een beschaduwde tuin in de herfst en de bloei was zo'n beetje over. We herkenden dus ook niet alle planten, hinderde niet, de eigenaar had bij elke plant zelf zijn verhaal. Hier was de klei deels vervangen door zand. Daarop groeiden nogal wat planten uit de duinen. De zaden daarvan waren al of niet per ongeluk meegenomen van vele wandelingen in de lunchpauze over de Waalsdorpervlakte. Zo zagen we zeepkruid, hoge en middelste teunisbloem en beemdooievaarsbek. Er was zelfs een hondstong, uit een zaadje dat ooit aan een jas was blijven plakken. Dan waren er fruitbomen; de appelboom die uit een pitje was opgekweekt deed het volgens de eigenaar het beste. Op de aangepikte overrijpe vruchten van de pereboom zaten atalanta's aan de borrel. Op het schuurdak groeide huislook, per traditie de beschermer tegen bliksem en gedonder.

Grappig dat bij haast alle tuinen die ik ooit bezocht het zo lijkt dat de mannen de verzamelaars zijn die bijzondere soorten koesteren, al zijn die nog zo onooglijk, en alles weten van details, medische toepassing, vruchtgebruik. Terwijl de vrouwen meer de componisten zijn, de "schiksters" die letten op vorm en kleur en esthetisch effect, die streven naar een sfeervol geheel in hun tuin.

Maar vormen heemplanten en "sierplanten" daarin dan zo'n onverzoenbare tegenstelling? Hoeft toch niet? Dat zagen we in het Stadsnatuurplan project daar net om de hoek.

Buurtbewoners, onder wie naar ik aanneem de tuineigenaar die we net bezochten, hebben er een hoekje natuur "gebouwd". Met boomstronken, heemplanten, wilde exoten en echte tuinplanten onbekommerd door elkaar. Juist de exoten (leverkruid, sedum spectabile) zorgden dat dit tuintje in de herfst nog heel kleurrijk was. Er sprongen kikkers weg, er zaten vlinders te zonnen (waarbij opviel dat de flets-roze pluizige sedum veel beter in de markt ligt bij vlinders dan de rode "Herbstfreude").

Wat leuk om te zien dat het "bouwen" van zelfs zo'n klein stukje natuur meteen wérkt, en dat zo'n initiatief onmiddellijk zichtbaar resultaat heeft voor het dierenleven.

Over de andere tuinen die we, hoop ik, nog gaan bezoeken, zal ik u de volgende keer berichten.

7 SPONTANE NATUURONTWIKKELING AAN DE NOORDRAND VAN ZOETERMEER

Johan Vos

Terwijl heel vogelminnend Zoetermeer de afgelopen zomer de ogen gericht had op ontwikkelingen bij plan Wielewaal, uitkeek naar de eerste jonge visdiefjes aan de Florazoom of nauwelijks kon wachten tot het eerste torenvalkenechtpaar de nestkast op de stadhuistoren zou ontdekken, had moeder natuur zelf heel andere plannen. Werden we begin dit jaar al verrast door de zang van twee grote karekieten (zie kwartaalbericht nr. 29) aan de Zoetermeerse plas ter hoogte van het natuurbos, later dit jaar "regende" het bijzondere waarnemingen aan de noordrand van de Noordhovense plas in wording. Waar jarenlang een zanddepot lag en het regenwater bleef staan en wat water uit de in de buurt gelegen hoge wetering doorsijpelde, ontstond tijdelijk een schitterend moerasgebied met kraakhelder water en een hele reeks bijzondere biotopen. De vogels kregen hier al gauw lucht van.

Blauwborst

Via de vogelwerkgroep kreeg ik de volgende waarnemingen door: porseleinhoen, waterral (broedend), blauwborst, rietzanger, tientallen zwarte ruiters, een veertigtal kemphanen, lepelaar, visdiefje, grutto, vele duizenden spreeuwen (slaapplaats), boerenzwaluw en roofvogels als sperwer en boomvalk.

Door al deze bijzondere waarnemingen besloot een aantal prominente vogelaars bijgestaan door Bob de Lange, voorzitter van platform Groen contact te zoeken met gemeentelijke plannenmakers om ze opmerkzaam te maken op deze bijzondere ontwikkelingen.

Vogelaars met kijkers. (foto Haagse Courant)

De planvorming van de Noordhovense plas was echter al in zo'n vergevorderd stadium dat aanpassingen alleen nog maar in een aantal uitvoeringsdetails mogelijk waren. De stelling dat natuur altijd weer haar kansen grijpt als die zich voordoen wordt ook door deze waarnemingen bevestigd, oftewel als het milieu geschikt is moet het raar lopen willen de bijpassende soorten niet vanzelf komen.

Natuur(ontwikkeling) blijft ons gelukkig iedere keer verrassen! Aan de andere kant leveren veel natuurprojecten met hele lijsten te verwachten "doelsoorten" vaak niet altijd het gewenste resultaat. Enige bescheidenheid wat de effecten van onze inspanningen op dit gebied betreft lijkt mij dus op z'n plaats. Wij zullen er mee moeten leren leven dat, in een tijd waarin iedere vierkante meter Nederland wordt "ingevuld" wij natuurmensen moeten leven met onzekerheid.

GEZIEN IN ZOETERMEER

8 VONDSTEN

Johan Vos

Zondag 2 juli tijdens een bezoek aan Zoetermeer zag ik kinderen "spelen" met een tiental grote groene sabelsprinkhanen die ze gevangen hadden in het lange gras langs de Houtsingel aan de rand van Rokkeveen.

In de plas aan de Florazoom op de "treurwilgeneilandjes" van de floriade volop jonge visdiefjes die gevoed werden door de af en aanvliegende oudervogels.

Het ponton met grint, speciaal bedoeld voor broedende visdiefjes was gekraakt door een echtpaar nijlgans met jongen.

Donderdag 5 juli een kale boom bij de "Plas van Poot" vol met aalscholvers.

Woensdag 9 augustus bij de Balijhoeve een oranje lucernevlinder.

Donderdag 14 september in het Buytenpark op de nog wat "nabloeiende" akkerdistels groepjes kleine vossen in actie gezien. Tijdens hetzelfde bezoek zag ik op de dode wilgen aan het water (op de gladde stammen waar de bast vanaf was) gitzwart glanzende vliegen met een oranje vleugelbasis.

Marianne Ketting

Wat hebben de merels in onze straat weer hun best gedaan. We hebben wel vijf nesten zien bouwen. Van het eerste, begin maart in de taxus, zijn de eieren door eksters genuttigd. Het tweede, in april, in de struikkamperfoelie, heeft drie vliegklare jongen opgeleverd. Daarvan heeft een zich te pletter gevlogen tegen een raam en is er een door een sperwer ontvoerd. Een kluns van een sperwer was dat, want hij heeft een dik half uur met dat door merg en been krijsende mereltje in zijn poten boven de achtertuinen rondgezwakt.

Het derde nest, laag bij de grond in een hortensia, is geplunderd door de buurtkat.

Het vierde zat aan de straatkant in een vuurdoorn, tegen een zuidmuur, erg warm en erg in het zicht. De jongen zaten zodra ze veertjes hadden al naast het nest te hijgen en te piepen. De hele buurt maakte zich zorgen en rende bij iedere alarmkreet van het ouderpaar naar buiten om eksters en katten weg te jagen. Bovendien hinkte ma merel zielig op een schrompelvoetje, omdat ze bij een botsing tegen een (datzelfde) raam haar poot had gebroken. Niettemin zijn alledrie de jongen uit dit nest netjes groot geworden. Daarna werd er een door een parkerende auto overreden.

Het vijfde nest, in de vuurdoorn tegen de achtergevel, met net uitgekomen kleintjes, sneuvelde doordat van vakantie teruggekeerde burensdaartegenaan hun zonnescherm uitdraaiden. Het valt waarachtig niet niet mee om merel te zijn.

Op een warme avond begin september vloog in de achtertuin een nieuwe generatie mieren uit. Van alle kanten kwamen bruine kikkers aangehopst om daarvan te genieten. De grote kikkers bezetten de plaatsen op de eerste rang en wachten vadsig af tot de gevleugelde mieren hen in de bek vlogen. De kleinere kikkertjes sprongen driftig heen en weer om achter de vliegers aan te jagen; soms pakten ze per ongeluk een gewone (bijtende) mier, die ze niet best leek te bekomen. Sommige sprongen recht omhoog om mieren in de vlucht te vangen. Mieren die aan de kikkers op de grond en de mezen in de struiken ontkwamen, werden hoog in de lucht opgewacht door meeuwen,

die opeens met z'n allen boven onze buurt kwamen cirkelen.
Het valt dus ook al niet mee om mier te zijn.

Met trots verkondig ik u de verrijzenis van de grootste rotstuin van Zoetermeer, gestapeld van puin en doorgebroken grindtegels, bij de ingang van complex west van onze tuinvereniging Seghwaert aan de Edisonstraat. Hij is door tuinleden aangelegd en beplant met 600 vrolijk bloeiende rotsplantjes. Muurleeuwenbekjes, met steen-en-al aangebracht, hebben inmiddels respectabele plakaten gevormd. In de vele kieren tussen de stenen zullen hommels, sluipwespen, graafbijtjes en en wat dies meer zij, gaan wonen. Gewone wespen zijn er al. Komt dat zien!

9 ONDER DE OPPERVLAKTE

Jan Parmentier

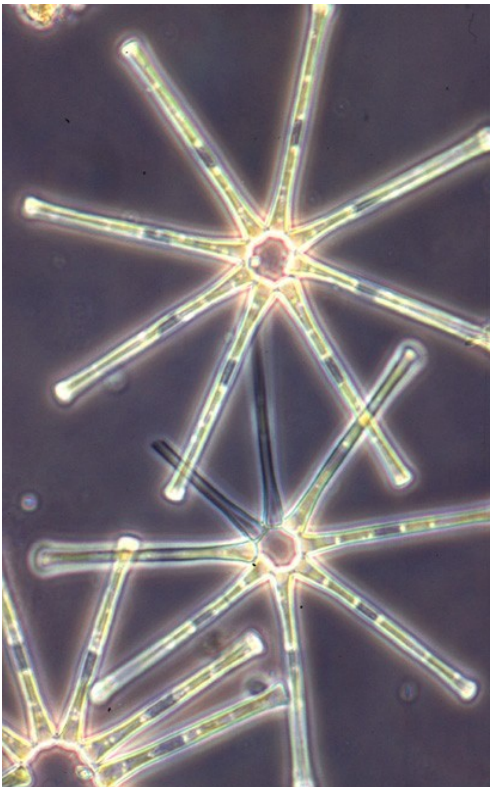

1 *Diatomeeën: Melosira, auxosporen*

Al sinds ik in Zoetermeer woon, vanaf 1973, kijk ik met enige regelmaat naar het microscopisch leven in het water. Dat begon bij de Delftse Wallen, waar ik van houten palen wat rommel afschraapte dat voor een belangrijk deel uit diatomeeën bleek te bestaan, eencellige plantjes met een fraai geornamenteerd kiezelzuur skeletje en goudgele chloroplasten. (foto 1) Jarenlang bleef deze ringvaart een bron van vermaak, totdat ik in mijn tuin een vijvertje aanlegde dat die functie overnam.

Ook het nieuwe water in Zoetermeer, zoals de Noord Aa en de slootjes in de natuurtuin werden zo nu en dan aan een inspectie onderworpen.

Dat is natuurlijk verre van een inventarisatie van het microleven in het Zoetermeerse water, het is meer op een wat hap snap manier wat krenten uit de pap halen. Maar het leek me toch wel aardig u iets te vertellen over de meer opvallende organismen die ik in al die jaren ben tegengekomen.

2 *Asterionella glacialis*

3 *Ceratium*

Beginnend bij het grootste wateroppervlak in Zoetermeer, de Noord Aa, daar is tegen de winter vaak een opbloei van *Asterionella glacialis* (foto 2), die dan werkelijk massaal voorkomt en dikwijls vergezeld is van een pantserwiertje. (foto 3). Twee prachtige eencelligen, even met een planktonnetje wat water verzamelen bij de steigers voor het restaurant en je hebt duizenden exemplaren. Die steigers zijn trouwens toch de moeite waard, krab maar eens wat materiaal van de balken af (vooral in de winter) en je hebt genoeg voor avonden lang microscopische studie.

Zomers is de Noord Aa plas wat minder interessant, een planktonmonster kort geleden bevatte een massabloei van blauwalgen, 4 of 5 soorten. Heel veel anders trof ik niet aan.

4 *Bosmina*

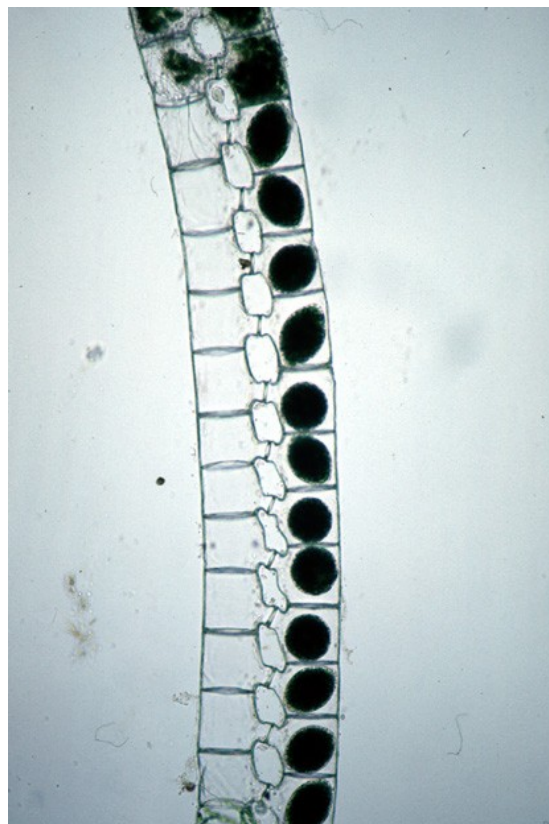
5 *Eudorina*

Een heel verschil trouwens met de Delftse Wallen, dat water ziet er in de zomer veel gezonder uit. Veel raderdierpjes, watervlooien, vooral *Bosmina* (foto 4), verschillende diatomeeën en mooie kolonies van groenalgen, vooral *Eudorina*. (foto 5). En dan de natuurtuin! Het water van de natuurtuin is ondiep en we vinden daarom gemakkelijk planktonische, epifytische en op de bodem levende soorten. We kunnen dat water in het algemeen karakteriseren als b-mesosaproob, matig verontreinigd water met veel organisch materiaal. Vaak zien we een soort geelgroen drab op het water drijven. Dat ziet er onsmakelijk uit, maar als we het onder de microscoop bekijken blijkt het in hoofdzaak te bestaan uit draadwieren.

Die draadwieren groeien in het voorjaar ondergedoken, maar als de fotosynthese goed op gang komt produceren ze veel zuurstof. Die belletjes blijven vaak hangen in de draadmassa, die daardoor gaat drijven. We vinden er prachtige soorten onder. De meest bekende is wel *Spirogyra*, met zijn spiraalvormig gewonden chloroplasten. (foto 6) Als *Spirogyra* zich geslachtelijk gaat voortplanten leggen twee draden zich naast elkaar, cel tegen cel, en gaat de inhoud van de ene draad geheel over in de andere draad.

7 *Spirogyra*, conjugatie

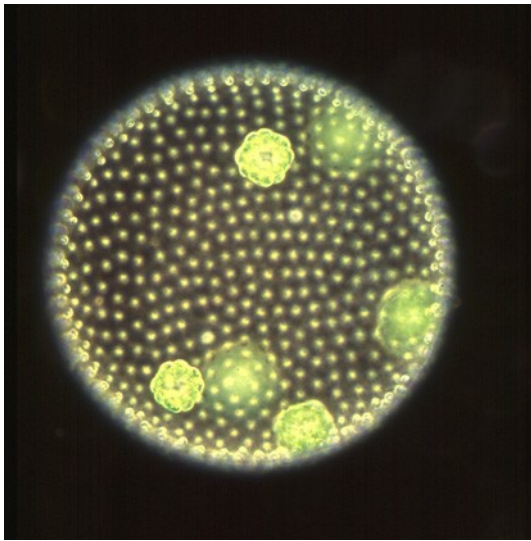

8 *Spirogyra*, sporen

De foto's (7 en 8) geven daar een beeld van. Uiteindelijk worden dan sporen gevormd. Een proces dat we zonder veel moeite al bij lage vergrotingen kunnen waarnemen. Op heel kleine schaal zijn er natuurlijk toch grote verschillen in het water van de natuurtuin. Waar het water opgepompt wordt door de watermolentjes vinden we heel zuurstofrijk water en op de wand tegenover het molentje vinden we zelfs een van de weinige roodalgen uit het zoete water.

Een inventarisatie van zo'n klein stukje Zoetermeer kost al gauw heel wat tijd, tot nu toe hebben we er meer dan honderd micro-organismen geïdentificeerd.

Mijn eigen, heel kleine vijvertje is denk ik niet zo representatief voor Zoetermeer. Ik gooi er alle restanten in van mijn hydrobiologische speurtochten en wacht dan maar af wat er gebeurt. Het is in ieder geval een bron van de mooiste kolonie groene algen die ik ken, *Volvox aureus* (foto 9).

9 *Volvox*

Al het moois dat ik hiervoor beschreven heb is al met een eenvoudige schoolmicroscop goed te zien. En voor wie meer wil weten is er op internet veel te vinden.

Homepage van de Nederlandse Vereniging voor Microscopie:

<http://www.euronet.nl/users/janpar/nvvm.html>

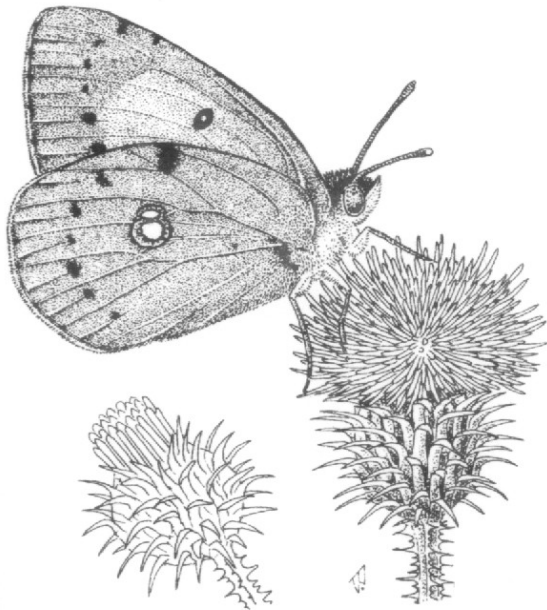
Homepage Jan Parmentier:

<http://www.euronet.nl/users/janpar/index.html>

10 ZWERVERS BEZOEKEN ZOETERMEER

Ben Prins, Moerkapelle [in 2012 Uffelte]

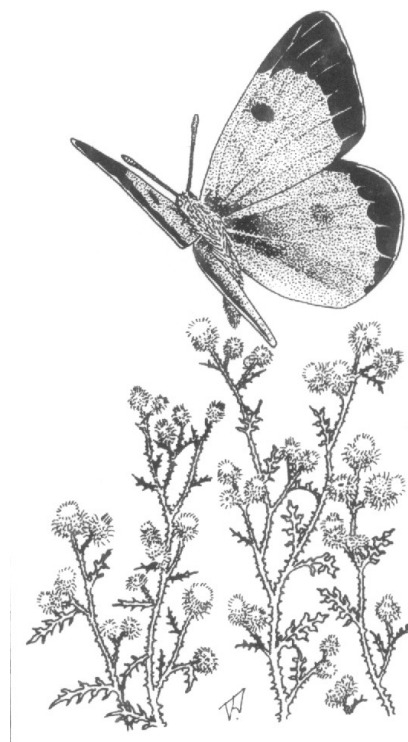
In het vorige Kwartaalbericht (nr.29) heb ik u laten kennis maken met een lange afstandsvlieger, de Distelvlinder. Elk jaar trekken duizenden exemplaren van deze soort uit Afrika en het Middellandse Zee gebied naar het noorden om zich onder andere bij ons voort te planten en te sterven. Hun nakomelingen reizen in de nazomer weer terug naar het warme zuiden en ontsnappen zo aan onze veel te koude winters. Het zelfde geldt voor de prachtig gekleurde Atalanta en het grauwe, weinig opvallende Gamma-uiltje. Deze drie soorten zijn dus echte trekvinders.

Man van de Oranje Luzernevlinder in zijaanzicht op Kruldistel tek. Ben Prins

In het voorjaar en de zomer, met name in jaren met geboortexplosies, zwermen miljoenen Oranje Luzernevlinders weg uit hun geboortegebieden en verspreiden zich over grote delen van Europa, tot in zuidelijk Skandinavië toe. Hoe noordelijker, hoe kleiner de aantallen Oranje Luzernevlinders, die er aankomen. Ook in ons betrekkelijk koude Nederland arriveren maar weinig exemplaren van de vele miljoenen, die naar het koele noorden op weg zijn gegaan. Als er in één jaar meer dan een paar honderd exemplaren over heel Nederland worden gezien, spreekt men van goed Jaar. Meer dan duizend waarnemingen van de Oran-

De Oranje Luzernevlinder Het gedrag van de Oranje Luzernevlinder lijkt wel hier wat op. Net als de eerder genoemde trekvinders is dit een warmte minnende soort, die in flinke dichtheden voorkomt rond de Middellandse Zee. Hier ontwikkelen de vlinders zich het hele jaar door, alhoewel ook in koude winters de aantallen in Zuid Europa fors kunnen afnemen.

Man van de Oranje Luzernevlinder met Kruldistel op de achtergrond tek. Ben Prins

je Luzemevlinder maakt dat jaar tot een topjaar. En die zijn er maar weinig! Het is daarom heel begrijpelijk, dat deze vlindersoort in Zoetermeer een zeldzaamheid is. Meestal gaat het om een enkel waargenomen exemplaar. Maar dit jaar is deze opvallende geeloranje vlinder op verschillende plaatsen in Zoetermeer gezien. Enkele keren in het Buytenpark, in de Meerzichtlaan, een vrouwtje bij de Noord-Aa, die aan het eierleggen was op bloeiende Witte en Rode Klaver (Peter van Wely), en zelfs vier exemplaren in het Westerpark. Zou dit jaar één van de landelijke topjaren kunnen worden?

In ons land met z'n betrekkelijk koele en natte zomers zullen er maar weinig rupsen uitgroeien tot volwassen vlinders. Het gaat bij ons om zwervers, die zich hier op het randje van hun verspreidingsgebied bevinden en zich bij ons zelden zullen kunnen voortplanten. In gebieden met veel hogere zomertemperaturen, zoals in Zuid-Engeland, groeien wel veel rupsen uit tot vlinders en deze gedragen zich net als de Distelvlinder, Atalanta en Gamma-uil als echte trekvlinders. Op verschillende plaatsen in Zuid-Europa heeft men dan ook in de herfst duizenden Oranje Luzernevlinders uit noordelijker streken bergpassen zien passeren op weg naar de warmte.

Het Boswitje

Het Boswitje is om te zien een tere en zwakke fladderaar. Z'n verspreidingsgebied strekt zich net uit tot in Zuid Limburg, waar deze soort zich in erg lage aantallen met wisselend succes kan handhaven. In de rest van Nederland is het Boswitje een uiterst zeldzame verschijning. Als we de waarnemingen uit Limburg niet meetellen, dan is het aantal Boswitjes, dat over de laatste 100 jaar in de rest van Nederland is gezien, gemiddeld niet meer dan één per Jaar! Geen wonder, dat Peter van Wely, zoals hij zei, "uit zijn dak" ging, toen hij op 27 juli in het Westerpark een vrouw van het Boswitje ontdekte op een Speerdistel! Om zo'n uiterst zeldzame en onbeholpen vlieger zo ver weg van haar geboorteplek in Zoetermeer tegen te komen, is dan ook een unieke ervaring, waar je wel meer dan enthousiast over mag worden. En dat deed Peter dan ook!

Het Boswitje (tekening, P. L.J. Schoenmakers- Zoetermeer)

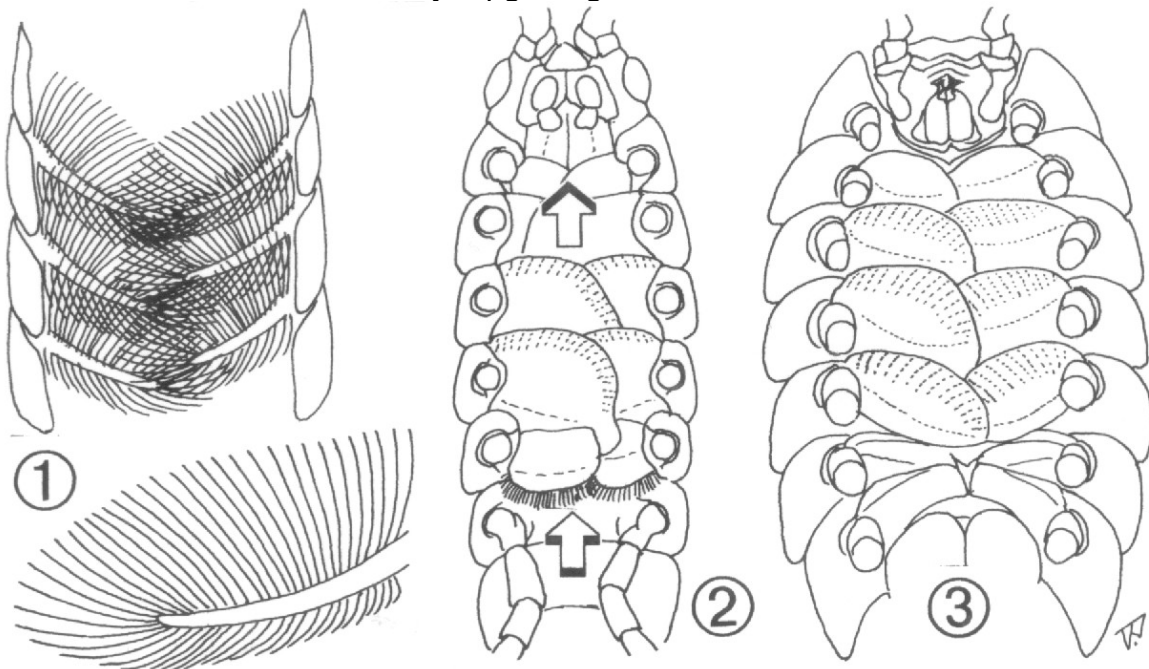
11 PISSEBEDDEN 2, SEX IS INTERESSANTER DAN U DENKT

Ben Prins, Moerkapelle [in 2012 Uffelte]

Het is misschien wat moeilijk voor te stellen, maar ook die koele, zwaar gepanserde pissebed-mannetjes en -vrouwtjes kunnen smoor verliefd op elkaar worden. En als je dan als pissebed-man door het heerlijk opwindende parfum van je geliefde in extase bent geraakt, hoe moet je haar dan letterlijk en figuurlijk aanpakken? Tenslotte is het bedrijven van de liefde in de grote zee wel iets anders dan op het land. Ook dat vraagt, net als andere kanten van het landleven, om verregaande aanpassingen. Laten we daarom eens gaan kijken, hoe de natuur de voortplantingsproblemen van onze weinig geliefde landkreeftjes heeft opgelost.

Een kraamkamer gevuld met water

De pissebedden ter land waren vroeger pissebedden ter zee, kreeftachtigen, die dag en nacht omspoeld waren door zuurstofrijk zeewater. Bij naaste verwanten van de zeepissebedden krijgen de bevruchte vrouwtjes bij ieder segment aan de buikzijde links en rechts een waaier van stralen, die elkaar zowel in het midden als voor en achter overlappen. Uit de elkaar overlappende waaiers ontstaat op die manier een open netwerk, waar het zeewater zonder moeite door heen stroomt en zuurstof brengt naar de eieren, die tussen de waaiers en het lichaam zijn opgeborgen.

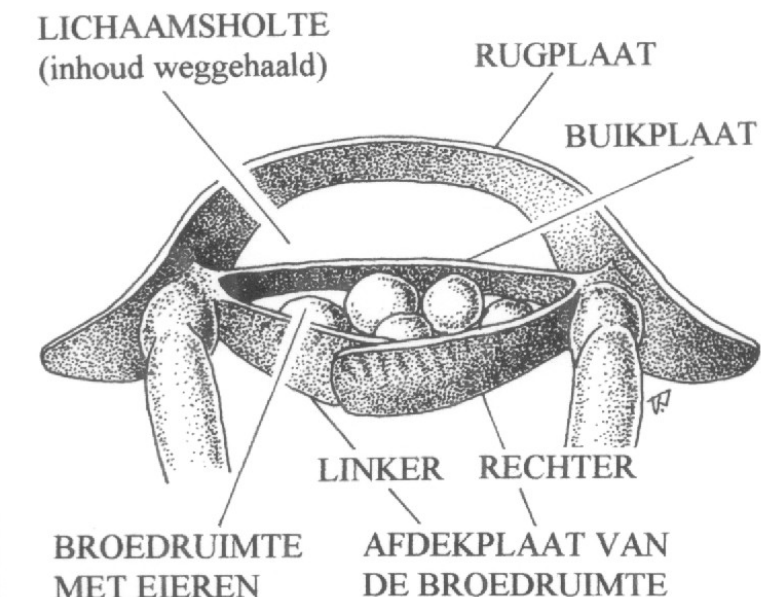
9 -DE BROEDRUIMTE VOOR DE EIERN BIJ PISSEBEDDEN EN VERWANTEN

1. Bij de Amphipode *Corophium volutator* worden de eieren afgedekt door veervormige waaiers, waar het zeewater ongehinderd door heen kan stromen.
2. Bij de zeepissebed *Idotea baltica* zijn de waaiers tot platen vergroeid, die met elkaar een tunnel vormen, waar het zeewater van achter naar voren over de eieren heen wordt geleid (zie pijlen). Een krans van haren houdt zwevend vuil tegen.
3. Bij de Ruwe Pissebed *Porcellio scaber* vormen de platen een afgesloten broedholte. De eieren krijgen water en zuurstof uit het lichaamsvocht van het moederdier.

tekeningen Ben Prins naar SEM-foto's m B. HOESE 1984, Symp. Zool. Soc. London, no.53, p.69, figs. 1-3

Bij de zeepissebedvrouwtjes zijn de stralen in iedere waaier met elkaar vergroeid. Zo ontstaat er aan de buikzijde een stelsel van elkaar overlappende platen, die gezamenlijk een platte koker, de broedholte, vormen, die zowel aan de voor- als achterkant open is. Om zuurstof over de eieren te leiden wordt er zeewater door de met haren afgezette spleet aan de achterkant van de koker aangezogen en aan de voorkant er weer uitgestuwd. Maar landpissebedden leven niet meer in zee. Omdat bij deze landdieren de eieren niet door water kunnen worden omspoeld, moeten de eieren op een andere manier tegen uitdroging worden beschermd. Om verdamping zoveel mogelijk tegen te gaan is de kokervormige broedholte aan de voor- en achterkant afgesloten en is er op deze wijze een ruimte, de kraamkamer, ontstaan, waarin de eieren veilig kunnen worden opgeborgen.

Nu de eieren niet meer door het zeewater nat worden gehouden en van zuurstof voorzien, heeft de natuur hiervoor naar een andere oplossing moeten zoeken. In plaats van een ademende, water ondoorlaat-bare eischaal, zoals bij de meeste groepen landdieren wordt gevonden, koos de natuur voor een kraamkamer gevuld met water. Net als bij zoogdieren scheidt het pissebedvrouwtje zoveel vloeistof af, dat de kraamkamer wordt opgevuld met haar eigen lichaamsvocht. In dit privé-zwembad ontwikkelen zich de eieren tot minipissebedjes, tot ze groot genoeg zijn om de broedruimte te verlaten en op eigen benen de wijde wereld in te trekken.

10 - Broedbuidel met eieren bij het 5e segment van een drachtig vrouwtje in doorsnede

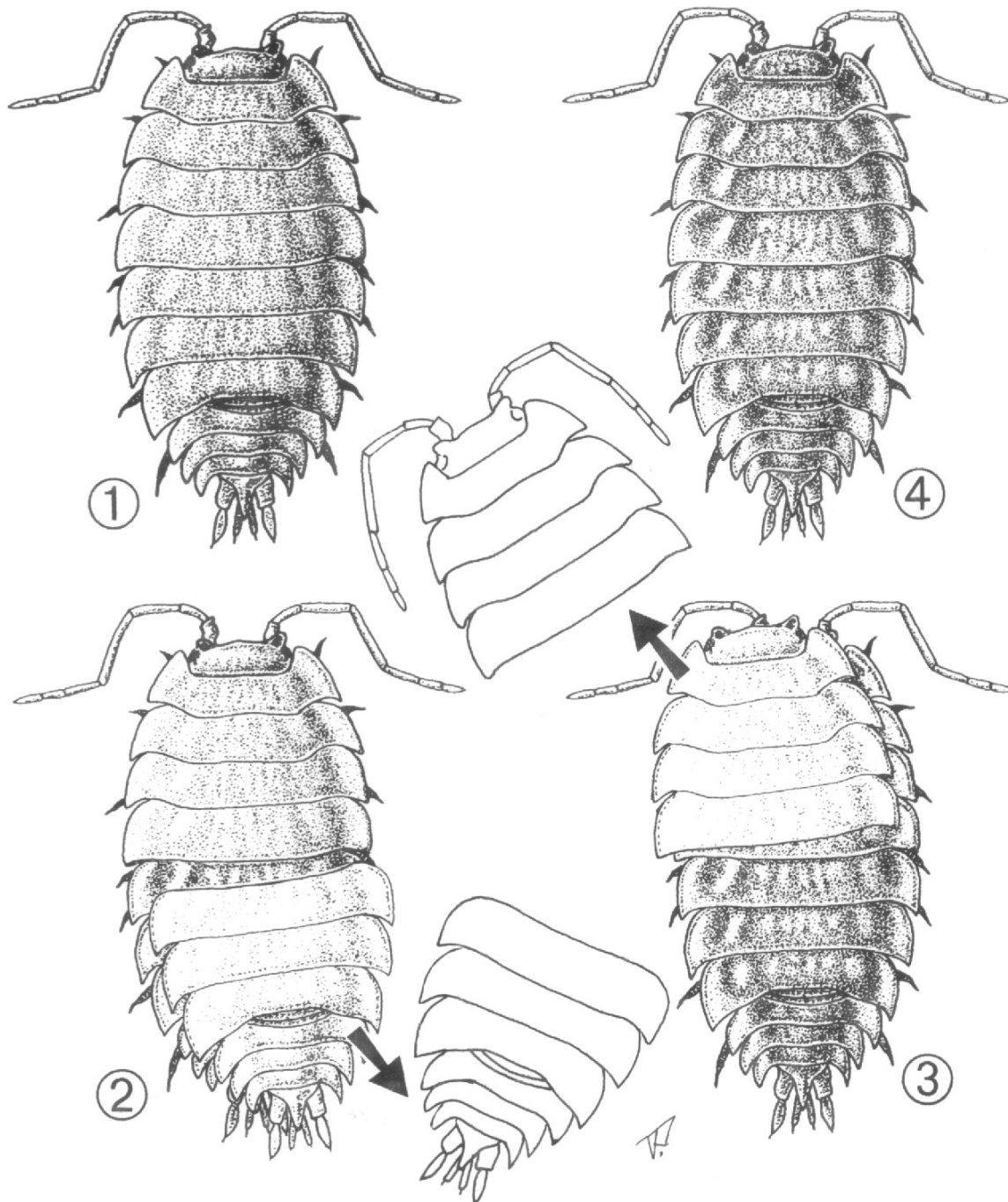
tek. Ben Prins naar W.M. WEBB & C. SELLEM 1906, *The British Woodlice*, fig.12

Over een oude en een nieuwe jas

De pas geboren pissebedjes lijken in bijna alle details sprekend op hun ouders, maar dan in mini-formaat. Alleen de sexorganen ontbreken nog. Die ontstaan pas veel later. In dit stadium doen de pissebedden dus aan unisex en zijn broertjes en zusjes niet van elkaar te onderscheiden. Gedurende deze eerste periode van hun leven groeien ze buitengewoon snel. Maar dat gaat niet zonder problemen. Want net zoals bij alle dieren met een uitwendig skelet moet ook een pissebed om de zoveel tijd zijn oude jasje uittrekken, omdat deze te krap is geworden en verdere groei onmogelijk maakt.

Voor het zo ver is, ontstaat er onder de oude huid een nieuwe. De oude huid wordt gedeeltelijk afgebroken en verandert geleidelijk van kleur. De pissebedden eten nu niet meer, bewegen weinig en wachten op het moment, dat ze uit hun oude huid kunnen kruipen. En dan gebeurt er iets merkwaardigs. Alleen het achterste gedeelte van de oude huid laat los. Tussen segment vier en vijf scheurt de oude jas, komt los te zitten, en verkleurt daarbij tot grijsig wit. De huid wordt door de pissebed uitgetrokken, ... en opgegeten. Pas na een paar dagen komt het voorste deel van de oude huid aan de beurt, het deel dat nu nog flets afsteekt tegen het fris getinte achterstuk.

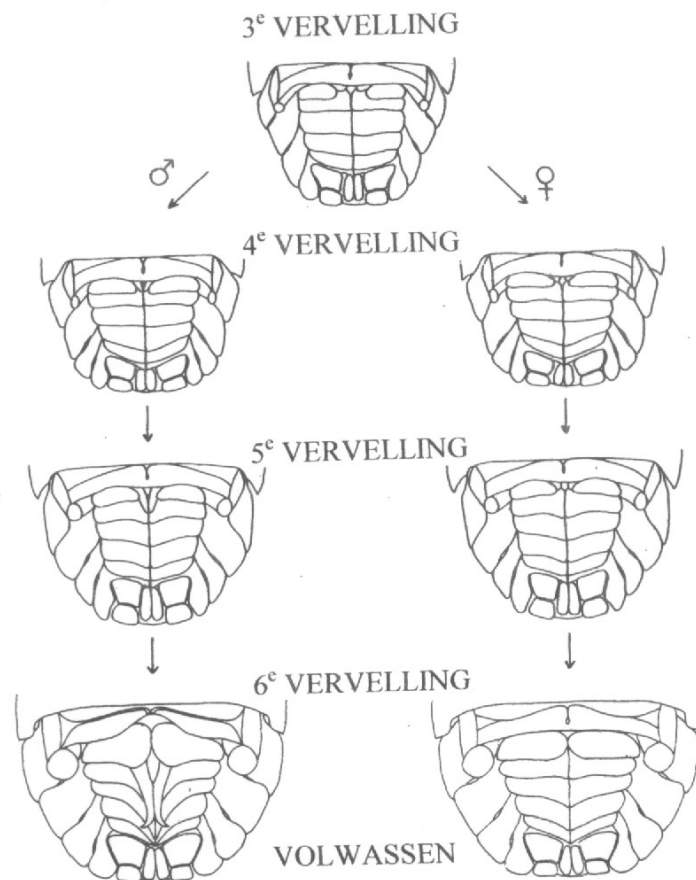
tek. Ben Prins

11 - DE VERVELLING VAN DE GLADDE PISSEBED - ONISCUS ASELLUS

1. Pissebed met een ouder, dof wordend pantser (exoskelet)
2. Pissebed vervelt het achterlijf vanaf segment 5
- 3 Pissebad vervelt na twee tot drie dagen het voorlijf tot en met segment 4
- 4 Pissebed volledig verveld met een frisse, duidelijke tekening

Tijdens het vervellen wordt niet alleen het uitwendige skelet, het pantser, vervangen, maar ook het eindstuk van de darm en de kaken vervellen mee. In de korte periode tussen het vervellen en het harden van het nieuwe pantser kan de pissebed groeien. Eigenlijk mogen we dit groter worden geen echt groeien noemen.

Het enige wat er gebeurt is, dat zolang het uitwendige skelet (of exo-skelet) nog soepel is het dier de gelegenheid heeft om snel uit te zetten. Daarna is "de rek" er vrijwel uit en moet de pissebed wachten tot de volgende vervelling om opnieuw groter te kunnen worden. Misschien dat het opeten van de oude huid daarom niet alleen het "recyclen" van kostbare mineralen betekent, maar dat het ook een rol speelt bij het snel vergroten van de lichaamsinhoud, waardoor het dier net iets meer kan groeien dan zonder het opeten van het pantser. Na elke vervelling is er dus een korte groei speurt. Daarna is het weer voor een tijdje afgelopen tot de pissebed opnieuw uit z'n jasje barst. Het is begrijpelijk, dat in de eerste periode van het leven van een pissebed, waarin de groei het grootst is, ook de vervellingen elkaar veel sneller opvolgen dan daarna. Pas na de vijfde vervelling worden de geslachtsorganen volledig gevormd en na de zesde zijn de dieren geslachtsrijp.

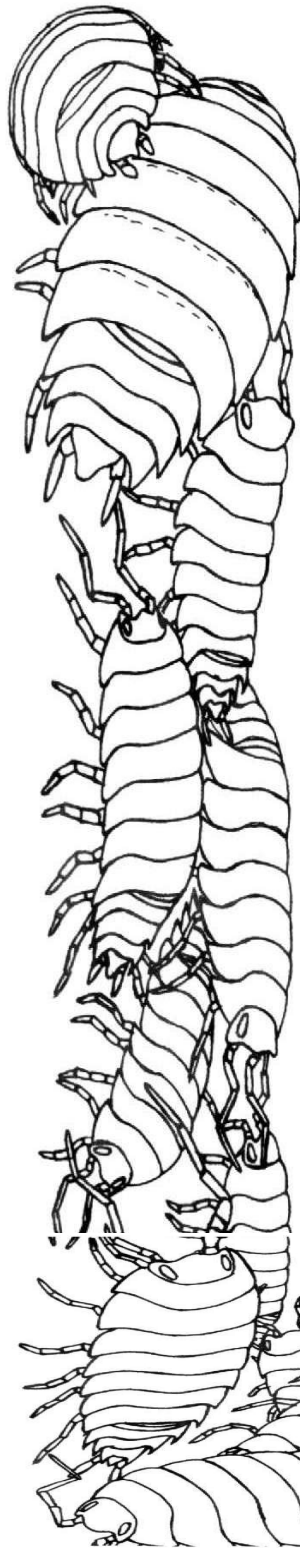
12 - GROEI NAAR VOLWASSENHEID

- uitwendige verschillen tussen mannen en vrouwen ontstaan pas tijdens de 4e en 5e vervelling.
- Van af de 6e vervelling zijn de pissebedden volwassen en kunnen zij zich voortplanten.
- Bij een geboorte vroeg in het jaar kan het aantal vervellingen onder gunstige voedselomstandigheden oplopen tot boven de tien.

uit:: Y.KATAKURA. 1984. Symp.Zool.Soc.London no.53, p.128.fig. 1
tek. Ben Prins

Koele sex

Omdat pissebedden nachtdieren zijn en bovendien zelfs in het donker een verborgen leven leiden, is er weinig over het liefdeleven van deze dieren bekend. Voor zover wij weten, stelt de paring bij pissebedden weinig voor. Waarschijnlijk is het meer geluk dan wijsheid, wanneer een volwassen man een geslachtsrijp vrouwtje ontmoet. Kennelijk geven zulke dames een speciaal geurtje af, die de man met zijn antennen opvangt en in hem een sexueel verlangen opwekt.

Als een man op vrijersvoeten in de buurt komt van zo'n verleidelijk geurende vrouw, draait hij z'n lichaam in haar richting en richt z'n voorlijf wat omhoog. Zijn antennen bewegen daarbij boven het vrouwtje snel heen en weer om haar geur zorgvuldig te testen. Dan legt hij z'n antennen liefdevol op haar rug en wacht even af. Als zij rustig blijft zitten en niet weg loopt, kruipt hij boven op haar en probeert met een opwindende massage haar in de juiste stemming te brengen. Met z'n kaken bewerkt hij voorzichtig haar kop en met z'n voorpoten trommelt hij uitdagend op haar rug. Na enkele minuten schuift hij voorzichtig z'n achterlijf naar opzij en brengt met de lange, naaldvormige stiletten van het tweede achterlijfs-segment het sperma over in haar geslachtsopening. Het sperma wordt door haar in twee speciaal daarvoor ingerichte reservoirtjes opgeslagen en pas bij het leggen van de eieren gebruikt. Na ongeveer twee a drie kwartier is voor hem deze bijdrage aan de instandhouding van de soort al voorbij en gaat hij weer z'n eigen gang. Voor haar breekt er nu een lange periode van zwangerschap aan. Om dat mogelijk te maken, moet ze eerst haar oude huid kwijt om ruimte te maken voor de kraamkamer, waarin ze - afhankelijk van de soort en de temperatuur - ongeveer een maand lang de eieren met zich mee zal dragen en waarin de jongen uit het ei zullen kruipen.

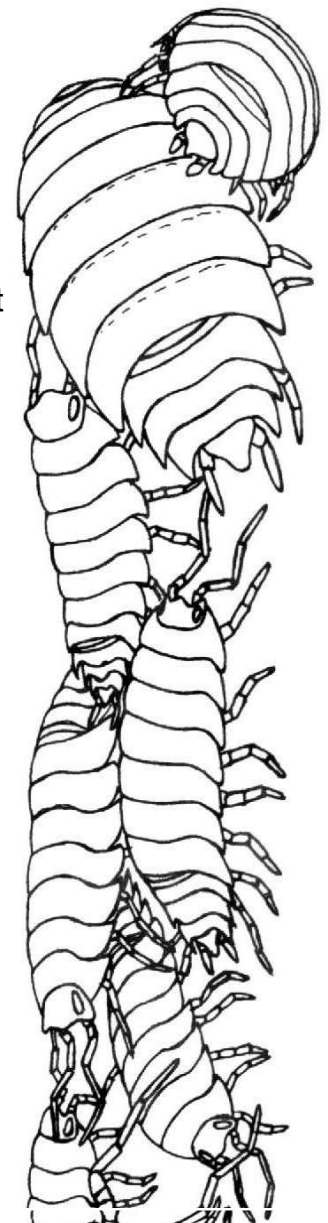
Geboorte en Dood

Bij een groot aantal soorten uit onze omgeving zijn de dieren pas na ongeveer een jaar geslachtsrijp. Bij sommige al na een half, bij anderen pas na twee jaar. Deze lange aanlooptijd wijst er al op, dat pisse-bedden relatief oud kunnen worden. Een maximale levensduur van 2 1/2 tot 3 1/2 jaar is geen uitzondering. Het merkwaardige hierbij is, dat het geslachtsrijp worden van een pissebed niet afhangt van de ouderdom, maar van de grootte. Een exemplaar, dat door de aanwezigheid van veel en goed voedsel snel groeit, zal eerder aan de voortplanting meedoen, dan een langzaam groeiend exemplaar.

HOKKENDE PISSEBEDDEN - Vooral de Gladde en de Ruwe Pissebed kunnen in grote concentraties tegen uitdroging onder planken, stenen, bloempotten, of achter schors gevonden worden.

"Even groot" betekent dus niet altijd "even oud" Zo kan het voorkomen, dat vroeg in het jaar geboren dieren nog in het zelfde jaar jongen ter wereld brengen, terwijl dit bij de langzaam groeiende exemplaren pas in het jaar er op gebeurt In verband met de lange draagtijd van een maand is er meestal maar één broedsel per jaar Als een vrouwtje de er op volgende winter overleeft, kan zij in het jaar daarna eventueel nóg een keer jongen krijgen, vóór zij van ouderdom sterft Het aantal jongen, dat een vrouwtje per worp voortbrengt, varieert van soort tot soort en hangt kennelijk samen met de grootte en de levenswijze Hoe kleiner de soort, hoe minder jongen. Voor dieren, die niet groter worden dan 5 mm, ligt het aantal jongen gemiddeld beneden de 7 jongen per keer, voor een soort met een lengte van ongeveer 9 mm komt het gemiddeld aantal jongen tussen 15 en 17, bij 13 mm loopt het aantal jongen al op tot gemiddeld 40, bij 20 mm tot boven de 80. Dit merkwaardige verband tussen het aantal jongen per worp en de lengte van de soort komt vooral door het grote verschil in levenswijze tussen grote en kleine soorten Veel van de kleintjes leiden een verborgen bestaan in de bodem, of leven weggeschoten onder een dikke laag afval, grote stenen of stukken hout, één soort leeft zelfs als af-valopruimer in mierennesten We zullen deze soorten dan ook zelden 's-nachts onbeschut over de grond zien lopen In de omgeving, waar ze voorkomen, zijn ze goed beschermd tegen allerlei gevaren, zoals uitdroging of opgegeten worden Om hun aantal op peil te houden is een betrekkelijk klein aantal nakomelingen per jaar al voldoende. De grote soorten daarentegen zijn echte oppervlaktebewoners. Ze scharrelen 's-nachts van de ene naar de andere plek en lopen daarbij het risico door droogte te worden overvallen of door rovers te worden gepakt De grotere verliezen worden daarom bij deze soorten goedge maakt door een hoger aantal geboorten Bij de pissebedden geldt dus de stelregel: hoe meer risico een soort loopt, hoe meer jongen er geboren worden.

In het volgende en laatste deel van deze pissebedden-trilogie gaan wij het onder andere hebben over hun vijanden en welke soorten er in onze omgeving scharrelen.

BUITEN DE AFDELING

12 ZOETERMEER KLEUREN, NIEUWS VAN HET STADSNATUURPLAN

Visdiefjesproject Florazoom succesvol

Om het broedresultaat van visdiefjes aan de Florazoom positief te beïnvloeden zijn eind maart van dit jaar de volgende maatregelen getroffen:

De (treur)wilgen zijn lichtelijk opgesnoeid,

op de eilandjes is de grazige begroeiing aan de voet van de wilgen verwijderd en zijn er schelpen aangebracht. Tegen de eilandjes zijn trapjes geplaatst en in het water werden bordjes gezet met de tekst "broedgebied sterns, niet verstoren". Verder is er regelmatig contact geweest met de voorzitter van de eigenarenvereniging Florazoom over actuele ontwikkelingen met betrekking tot het project. De resultaten mogen er zijn! Half april zijn de visdiefjes naar de Florazoom teruggekomen. 18 tot 20 broedgevallen konden worden vastgesteld.

Eind juni waren er al 12 vliegvlugge jongen in het gebied, vorig jaar waren dat er slechts 5. De bordjes hebben goed gewerkt, er is geen noemenswaardige verstoring geconstateerd. Ook hebben twee paar scholeksters elk één jong grootgebracht in het gebied. Het "ponton" dat ook bedoeld was om visdiefjes op te laten broeden is dit jaar gekraakt door een echtpaar nijlgans dat er ook jongen heeft grootgebracht. Al met al kunnen we terugzien op een succesvol startjaar, met uiteraard onze hartelijke dank aan Eric Kortlandt voor de begeleiding.

Vogels onder dak

Aan dit succesvolle bewonersinitiatief wordt elders in dit blad uitvoerig aandacht besteed. Een artikel in het Zoetermeer Magazine luidde een aantal succesvolle acties in. De eerste gierzwalwdakpannen zijn inmiddels gelegd en alle ruim 40 bewoners die zich hebben aangemeld voor het project bezocht. Ook woningbouwvereniging "De Goede Woning" doet mee met een renovatieproject in Meerzicht.

Overigens houden niet alle bouwers/slopers het belang van broedende vogels zo goed in de gaten. Zo is een aantal pandjes aan de Dorpsstraat gesloopt terwijl de aannemer er op was gewezen dat hij daarmee gierzwaluwnesten verstoort. Ondanks een eerdere toezegging is de sloop toch hervat. In het verband met het in werking treden van de nieuwe Flora- en faunawet zal er aan dit onderwerp meer aandacht besteed worden.

Natuurpad Voorweggebied

Op dit moment wordt door Annet de Jong en een landschapsarchitecte van de gemeente (Rianne van Damme) de laatste hand gelegd aan een natuurwandeling in het Voorweggebied en rondom Meerzicht hoogbouw.

De routebeschrijving zal nadrukkelijk ook een educatief karakter krijgen, zodat de scholen in de omgeving er gebruik van kunnen maken. Uiterlijk aanstaand voorjaar zal de wandeling gelopen kunnen worden.

Adoptiegroen in de wijk Centrum

Zowel aan de Ambachtsherenlaan als aan de Gerard Doustraat is initiatief genomen door bewoners om een stuk(je) openbaar groen op een andere manier in te richten.

Aan de Ambachtsherenlaan gaat het om een plantvak nabij woningen. Dit najaar wordt het plantvak samen met bewoners ingeplant en zal het ook door de bewoners in onderhoud worden genomen. Er is bewust voor een beplanting gekozen die extra aandacht (van bewoners) nodig heeft boven het normale (gemeente onderhoud) maar indien nodig ook weer door de gemeente overgenomen kan worden.

Voor het plantvak aan de Gerard Doustraat (grenzend aan de Vermeerstraat en Van Goghstraat) hebben de bewoners een gemeenschappelijk idee neergelegd, dat na de vakantie nader is bekeken. Bewoners gaan nu aan het werk om het verder in een ontwerp uit te werken.

Monitoring

In het stadsnatuurplan is indertijd de wens geformuleerd om de stedelijke natuur niet alleen kwantitatief, maar ook kwalitatief te gaan meten.

Komen de indicatieve soorten voor in de gebieden waar we ze op grond van de plaatselijke omstandigheden en het beheer zouden mogen verwachten?

Binnen bestaande begrotingen en met behulp van de stadsnatuurplanpot is geld gevonden om voor twee jaar een coördinator (0,5 formatieplaats) aan te stellen als vliegwiel voor het opzetten van de monitoring.

Meerpolderdijk Zwaartslootseweg/Hoekerkade

De "nulmeting", het in beeld brengen van de natuur in de "oude" situatie is afgerond. De rapportage verwachten we eind november.

Inmiddels is de aannemer begonnen met het weghalen van een groot deel van de begroeiing. Na de oplevering, die volgens de planning eind dit jaar zal plaatsvinden staat er nog het een en ander te gebeuren op communicatief gebied. Dit is nodig omdat rigoreuze natuurbevorderende ingrepen door bewoners niet altijd direct worden begrepen. Dit eist nadere uitleg, vandaar.

In elk geval kan iedereen de komende tijd de vorderingen zelf op de voet volgen of er misschien wel een leuke fotorapportage van maken!

Voor informatie over het stadsnatuurplan kunt u terecht bij:

De Soete Aarde: Tilly Kester, tel. 079-3469012

NME: Ilonka Cirk/Maaike Kentie, tel. 079-3469533

Afd. Voorbereiding: Arie-Cees de Jong, 079-3469531

Afd. RO: Johan Vos, 079-3469804, Eveline Kokx, 079-3469699

13 BERICHTEN VAN HET PLATFORM GROEN

Bob de lange

Chinees Themapark

Sedert de vorige berichtgeving is er veel gebeurd rond dit thema. Met een volstrekt negatief advies van de Provinciale Planologische Commissie, aangevuld met een negatief advies van Gedeputeerde Staten leek het lot in Provinciale Staten wel bezegeld.

De discussie begon inderdaad uiterst kritisch, maar uiteindelijk was Provinciale Staten voor het plan. Dit besluit van de Provincie betekent dat het Streekplan moet worden gewijzigd. Daartoe is echter de instemming van VROM nodig, omdat het Streekplan dan afwijkt van het Rijksbufferzonebeleid hetgeen slechts mogelijk is op grond van "aantoonbaar zwaarwegende maatschappelijke belangen en op deze plaats onontkoombaar". We weten uit de PPC dat de hoogste ambtenaar van VROM fel tegen is, maar de minister heeft zijn politieke afwegingen en we zijn na de avonturen in Provinciale Staten niet opgewekter geworden over het politieke proces. Intussen heeft een meerderheid in de Tweede kamer vragen gesteld aan minister Pronk in de trant van "vindt de minister dit ook niet een slecht gebruik van de groene ruimte"? Het initiatief is genomen door Groen Links, dat ook in onze gemeenteraad en in provinciale staten krachtig oppositie voert.

Platform Groen heeft samen met grondeigenaar Piet van Dorp een groot bord "Themapark nee" langs de sprinterbaan geplaatst, waarmee meteen de geruchten zijn ontkracht dat boer Van Dorp van mening zou zijn veranderd.

We hebben een web-site gevonden over het themapark in Florida, die krachtig oppositie voert tegen het zusterpark op grond van de mensenrechten en van de vervalsing van de culturele positie van Mongolen, Turken en Tibetanen (www.caccp.org). De oppositie claimt een belangrijke rol te hebben in de treurig lage bezoekcijfers van dit park in Florida, bijv. door op scholen bezoek te ontraden o.a. vanwege de communistische propaganda die door het park wordt gevoerd.

Platform Groen is gevraagd mee te doen in de werkgroep "no sweet lake china" en we denken dat het goed is een zo breed mogelijk front te vormen. De werkgroep heeft een web-site ingericht (www.nosweetlakechina.org), waarin we onze bezwaren kenbaar maken, resp. op grond van de ruimtelijke ordening, de mensenrechten en de politieke werkwijze die wordt gevolgd.

Door de PvdA fractie van Zoetermeer zijn we uitgenodigd voor een discussie en we hebben met name onze verbazing uitgesproken dat een plan dat in de media en in de provincie veel aandacht krijgt, nog nooit door onze eigen Gemeenteraad als principezaak is besproken, ook niet nu de uitgangspunten van 1997 stuk voor stuk zijn achterhaald. Op 5 september hebben we ingesproken in de gemeentelijke Commissie Stadswerken en gewezen op de toestand in het zusterpark in Florida waar reeds 42 Chinezen zijn ontvlucht en politiek asiel hebben aangevraagd. Citerend uit berichten van de Amerikaanse pers hebben we de term "gevangenis" gebruikt. Een term die misschien wat demagogisch is, maar de gemeente bedrijft veel ergere demagogie door een verzameling plastic poppenhuizen in asfalt aan te prijzen als een park, zelfs als deel van de Groen Blauwe Slinger. We zijn bereid de term "gevangenis" te laten vallen als de gemeente de term "park" laat vallen.

Kiekendieven

Toen we de Driemanspolder inreden met onze protestborden vlogen in totaal zes bruine kiekenduiven voor ons op, een sterke aanwijzing dat een paartje een nest met vier jongen met succes had grootgebracht. In de discussie met de PvdA fractie kwam dit goed van pas, toen wethouder Smid beweerde dat ze langs de polder was gereden en het maar een rommeltje vond. We hebben haar aangeraden ook eens in de polder te gaan kijken.

Mountain Biking

Op 2 september heeft een wedstrijd plaats gevonden. Het parcours lag geheel buiten het begraasde deel van het Buytenpark, dat we zo goed mogelijk trachten te handhaven voor natuurlijke ontwikkeling. Het aantal deelnemers was circa 75 en mede door het slechte weer was er niet veel publiek. Op deze wijze hebben wij geen enkel bezwaar, maar we houden we er goed oog op dat het mountain-biken in het begraasde deel van het Buytenpark beperkt blijft tot de vaste paden. We weten verder dat Zoetermeer ambities heeft voor wedstrijden op nationaal niveau.

Snowworld

Enno van Dijk, een bewoner van de Bachrode, heeft ingesproken in de hoorzitting over Locomotion en aangetoond dat de Gemeente voor een klein gebied van Buytenwegh maar liefst acht maal een beroep doet op art.19 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening om de diverse plannen erdoor te krijgen. Onder dit artikel kunnen slechts een afwijking van geringe planologische betekenis van het bestemmingsplan worden geregeld.

Noordhove

In een eerder bericht hebben we nog met enige trots vermeld dat we het samen met de gemeente behoorlijk eens waren geworden over de vogelvriendelijke inrichting van de Benthuizerplas. In dit plan was ook de Noordhovense plas opgenomen, waarbij we nog wel opmerkingen hadden over de oevers en de begroeiing, maar de bestemming voor lokale recreatie is niet echt door ons bestreden. In de loop van augustus kregen de vogelaars steeds meer interesse voor het stukje drasland dat is overgebleven van het vroegere zanddepot. Tegen de avondschemering bleken forse aantallen steltlopers (zwarte ruiters, kemphanen) in te vallen, maar vooral ontstond grote opwinding over een klein lid van de rallenfamilie, dat kort voor het donker uit de rietkragen tevoorschijn kwam. Met een batterij telescopen en geluidapparatuur is de vogel gevolgd, waarbij Klein- en Kleinst waterhoen kandidaten waren. Uiteindelijk is het op een Porseleinhoen uitgekomen. Diepe droefenis dat nu juist dit leuke gebied op het punt stond te worden vergraven voor een recreatieplasje. De omwonenden toonden veel interesse voor de vogelaars en ook wel voor de vogels.

In het overleg met de gemeente bleek het niet zinvol het hele plan weer op de helling te zetten, maar we zijn met wethouder Heidema tot overeenstemming gekomen dat eerst nieuwe gebieden voor de vogels worden ingericht voordat de oude worden afgebroken. Verder denken wij dat het nieuwe plan aanzienlijk beter kan worden met wat kleine aanpassingen. De werkwijze die we gevolgd hebben bij de aanleg van Wielewaal, zal nu weer worden toegepast. Daarbij worden in het veld de laatste verfijningen aangebracht in overleg tussen de opzichter, de aannemer en een vrijwilliger die via Platform Groen wordt gevraagd. Tenslotte behoeft een en ander niet geheel budget neutraal uit te komen. We denken dat op deze wijze (in dit geval) de beste oplossing voor de vogels zal worden bereikt.

Integraal waterplan

Platform Groen is gevraagd zitting te nemen in een commissie die zich zal richten op integraal waterbeheer in Zoetermeer. Commentaar en wensen zijn van harte welkom, bij voorkeur via het betreffende lid van Platform Groen.

Faunabeheer

In de Adviesraad Natuur en Milieu is nu overeenstemming bereikt over de nota faunabeheer. We hebben als Platform Groen veel werk in deze nota gestoken. Oude voorstellen van de Vogelwerkgroep en van Groen Links zijn uit het stof gehaald, want lange tijd was faunabeheer datgene wat de faunabeheerder deed en was er weinig animo om daar verder over na te denken. De nieuwe nota is geheel gebaseerd op de Flora- en Faunawet, die binnenkort van kracht zal zijn. Deze wet biedt vele nieuwe mogelijkheden voor natuurbescherming en legt de jacht ernstige beperkingen op. Verder is de nota gebaseerd op het Stadsnatuurplan dat voorziet in het streven naar de grootst mogelijke biodiversiteit. We denken dat de nota een goede basis geeft om met de nieuwe wet ervaring op te doen. Misschien zal over enkele jaren de behoefte blijken om ook de flora onder deze nota te brengen. Ook zou het nuttig kunnen zijn als de gemeente samen met andere grondeigenaren (particulieren en andere gemeenten) tot de vorming van een faunabeheereenheid zou komen.

Kapvergunningen

Het duizelt ons van de aanvragen voor een kapvergunning in het gemeentelijk groen. De meeste kunnen wel door de beugel, gelet op de belangen van bijv. het verkeer. In enkele gevallen zijn de ingrepen zo grootschalig, dat zij naar onze mening eerst aan de Gemeenteraad behoren te worden voorgelegd.

14 WINTERTUIN

Marit

Bent u nou nog niet winterklaar? En dat terwijl alle krantjes met tuinrubrieken u zo gewaarschuwd hebben. En dat terwijl er zoveel mooi spul voor te koop is, bladruimers en grondverbeterkorrels en wintervogeleethuisjes. Maar u had zeker geen zin in extra klussen, u hebt het al druk zat. Mooi zo! Want als het goed is, als een tuin natuurlijk is ingericht, is dat winterklaar maken overbodig. Net zo nuttig als het zetten van een wekker om de zon op tijd te laten opgaan. De natuur kan die winter best zelf aan. De bomen gaan in winterslaap. Het plantenleven trekt zich terug onder de grond, beschermd door het eigen afgestorven loof. Afgevallen boomblad dekt de aarde toe als een warme deken. Als we dat allemaal met rust laten, niet gaan knippen en kaalharken en opruimen, dan heeft de tuin de beste winterbescherming die er is.

"Winterklaar maken". De uitdrukking werd bedacht door de vrije jongens Jacobse & Van Es, als truc om tuinierende bejaarden op te lichten. Maar we tuinen er nog steeds massaal in. Terwijl de natuur hier toch miljoenen jaren winters en zelfs ijstijden heeft overleefd zonder tuiniers die haar in de herfst aanharkten. "Ja maar", zult u nu tegensputteren, "een tuin is toch geen echte natuur?" Precies. Dat is nu net waar het is misgegaan. Omdat mensen zich nogal eens geroepen voelen om de natuur te verbeteren, halen we tuinplanten liefst uit verre streken. "Wat je ver haalt is lekker". En dan knutselen we er nog wat aan, grotere bloemen, bonter blad. Maar als je in het gecompliceerde uurwerk dat de natuur is, naar willekeur radertjes verwisselt of krom buigt, gaat er op z'n minst iets knarsen. Dan krijg je misplaatste planten waar de natuur zelf niets mee kan. Die ruimt ze maar liever uit de weg. Een strenge Hollandse winter is daarvoor een meedogenloos maar doeltreffend middel.

Wie slim is zorgt dat zijn/haar tuin wél een stukje natuur is. Dat er planten, bomen en struiken staan die thuishoren in ons klimaat. Waaraan niets verknutseld is, die voor zichzelf kunnen opkomen en bovendien vogels en insecten wat te bieden hebben. Dat zijn dus vooral de inheemse soorten. Maar ook ingeburgerde exotische tuinplanten met een wild karakter, zoals vlinderstruik en Sedum spectabile, zijn waardevol.

Mag u dan helemaal niets doen aan uw herfstig verpieterende tuin? Tuurlijk wel. U mag 'm best mooi en een beetje netjes maken, dat zit nu eenmaal in uw mensenaard. Maar als u straks takken wegsnoeit, zet ze dan 's op een hoop of in een losjes samengebonden bundel in een hoek van de tuin. Dan doen ze nog dienst als schuilplaats voor vogels of een egel. En strooi de bladeren die u van het straatje veegt als bodembedekking tussen de planten. Laat uitgebloeide stengels zo veel mogelijk staan, want ook die bieden bescherming. Vindt u ze echt te lelijk, versnipper ze dan ter plekke. Een laag verterend blad en plantenresten beschermt het bodemleven, levert plantenvoeding en verbetert de structuur van de grond. In zo'n strooisellaag verschuilen zich ontelbare insecten, wurmpjes, spinnetjes. Dat zijn misschien geen dieren waar u warm voor loopt, maar ze zijn wel van levensbelang voor de vogels die 's winters in de tuin voedsel zoeken. Natuurlijk mag u voor wintervogels voerhuisjes met pinda's ophangen, maar ze zijn veel meer gebaat met een gulle strooisellaag vol voedzame beestjes.

Tuinieren is: de natuur aanpassen aan de mensmaat. Wie oog heeft voor de natuur doet dat met de nodige bescheidenheid. Wat zou je als tuinmens nou zwoegen en klungelen, als de natuur het zelf veel beter kan?

DATA

15 KALENDER – NATUUR EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER

Schrijf in uw agenda

Datum	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Oktober 2000					
za	10.00- 14.00	Demonstraties kaas of boter maken	Stadsboerderij	gratis	De Balijhoeve
wo/zat/zon	14.00- 16.00	Ezel- en ponyrijden	De Balijhoeve		3620832
zo 1 oktober	14.00- 16.00	Compost maken	wijktuin Noordhove	gratis	team NME 3469534
wo 4 oktober	14.00- 15.30	Vogeltrek Buytenpark o.l.v. Rob Wiewel	Ingang Snowworld f	3,75	Bomen Over Leven 3413905 bomenoverleven @hotmail.com
wo 4 oktober	18.30- 20.00	Compost maken	wijktuin Zegwaartseweg	gratis	team NME 3469534
zo 8 oktober	13.00- 16.00	Trek de Groene Grens foto-actie	Parkeerterrein Locomotion	gratis	IVN A. van Beek 3512378
zo 8 oktober	14.00	Wandeling Buytenpark en Westerpark op terrein toekomstig Chinees themapark	Parkeerterrein Locomotion	gratis incl. vogel- kaart	IVN A. van Beek 3512378
do 12 oktober	20.00	Videofilm over de vogeltrek	De Soete Aarde	gratis	Vogelwerkgroep 3165270
vr 13 oktober	10.00	"Langere wandeling" (hele dag)	station Centrum West (perron richting D Haag	reis- kosten + koffie	IVN A. van Beek 3512378
za 14 oktober		Plantenruilbeurs	Gemeentekwekerij Industrieweg	gratis	Groei & Bloei 3517624
zo 15 oktober	12.00- 17.00	Open dag Egelopvang Zoetermeer	Egelopvang Zoetermeer	gratis	Egelopvang 3423965
di 17 oktober	20.00- 22.00	Siergrassen - lezing door Emiel vd Berg	Bridgehome partycentr. Burg. Vernedesportp. 1a	gratis	Groei & Bloei 3517624
za 21 oktober	10.00	Paddestoelenexcursie op landgoed "Voorlinden" in Wassenaar	C.S. Den Haag onder vertrektijdenbord	gratis	KNNV 5931749
za 21 oktober	14.00- 16.00	Fuchsia's snoeien	De Soete Aarde	gratis	NkvF G. Handgraaf 3414145
zo 22 oktober	13.00- 14.00	Rondleiding in de natuurtuin door natuurtuingidsen	Het Westpunt in het Westerpark	gratis	Natuurtuingroep 3416896/3211593

Datum	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Oktober 2000					
zo 22 oktober	14.00	Paddestoelenexcursie olv P v Wely ikv Stadsnatuurplan (zie persbericht)	zie persbericht	gratis	NME/SNP/KNNV 3469662
vr 27 oktober	14.00- 16.00	Over de Leidse vesten o.l.v Annemieke de haas	Hortus Botanicus Rapenburg 73 Leiden	f 6,50 excl. entrees	Bomen Over Leven Annemieke de Haas 3162351
za 28 oktober	8.00	Vogeltrekeexcursie duingebied Solleveld en De Banken	Parkeerterrein winkelc Meerzicht		Vogelwerkgroep E Kortlandt 3520884
za 28 oktober		Excursie door het Noord-Aagebied over vogeltrek en watervogels	zie persbericht	gratis	IVN A vd Linden 3167818
November 2000					
za	10.00- 14.00	Demonstraties kaas of boter maken	Stadsboerderij	gratis	De Balijhoeve
wo/za/zo	14.00- 16.00	Ezel- en ponyrijden	De Balijhoeve		3620832
do 2 november	20.00- 22.00	Herfstkrans maken	De Soete Aarde	lid f35,- n-lid f45,-	Groei & Bloei 3517624
za 4 november	11.00- 13.00	Sloten, Kinderexcursie 6-10 jaar (kaplaarzen, bakje, potlood meenemen)	Ingang Snowworld	f2,-	Bomen Over Leven Dianne Spruijt 3411437 M.D.Spruijt@ zonnet.nl
do 9 november	20.00	Lezing over vogelbescherming	De Soete Aarde	gratis	Vogelwerkgroep 3520884
za 11 november	9.00	Plan Wielewaal beheerswerkzaam- heden	Restaurant Aa-zicht		Vogelwerkgroep 3520884
do 16 november	20.00- 22.00	Najaarskegel maken	De Soete Aarde	lid f 47,50 n-lid f 60,-	Groei & Bloei 3517624
za 18 november	9.30	Strandexcursie Wassenaarse Slag o.l.v. Ben Prins	De Soete Aarde	gratis	KNNV 5931749
di 21 november	20.00- 22.00	Natuur in de Provence lezing door Ben Prins	De Soete Aarde	gratis	KNNV 5931749
za 25 november	8.00	Excursie Blauwe kamer	Parkeerterrein winkelcentrum Meerzicht		Vogelwerkgroep Doornweerd 3425152

Datum	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
November 2000					
za 25 november	10.00- 12.00	Bepplanten van een container met wintergroene planten	Gemeente- kwekerij Industrieweg	lid f 8,- n-lid f 12,50	Groei & Bloei 3517624
za 25 november	14.00- 16.00	Europese orchideeën - lezing	De Soete Aarde	gratis	NkvF G. Handgraaf 3414145
za 25 november	11.00- 13.00	Rust en Vreugd Wassenaar o.l.v. Jos Orleans	ingang hoek van Ommerenlaan/ Menkenlaan Wassenaar	gratis	Bomen Over Leven
December 2000					
za	10.00- 14.00	Demonstraties kaas of boter maken	Stadsboerderij	gratis	De Balijhoeve
wo/za/zo	14.00- 16.00	Ezel- en ponyrijden	De Balijhoeve		3620832
do 14 december	20.00- 22.00	Vogelrestaurant in roodstenen pot	De Soete Aarde	leden f35,- n- leden f45,-	Groei & Bloei 3517624
ma 18 december	20.00- 22.00	Kerststukjes maken	aula Stedelijk College Van Doornenplantsoe n 1	kostprij s	Groei & Bloei 3517624
do 21 december	13.15- 15.00	Herfst- en winterwandeling o.l.v. Rob Wiewel	Paviljoen Aa Zicht	f5,-	Bomen Over Leven 3413905 bomenoverleven @hotmail.com
do 21 december	14.38	begin winter			
za 23 december	8.00	Excursie Vlietlanden bij Vlaardingen	Parkeerterrein winkelcentrum Meerzicht		Vogelwerkgroep Ouwerhand 3166674
wo t/m vr; 27 t/m 29 december	10.30- 16.30	Dagje stadsboerderij op Het Buitenbeest ism Rommelburg (van te voren aanmelden)	stadsboerderij Het buitenbeest	f 12,50	Het Buitenbeest 3520624

Coördinatie door De Soete Aarde, centrum voor natuur en milieu.
Deze agenda komt 4x per jaar uit.

16 REGISTER

aalscholver	15	fenegriek	12	kruldistel	20
absinthalsemplanten	9	gamma uiltje	20	landpissebedden	23
akkerdistel	15	ganzen	13	lathyrussoort	8
akkerkruidtuin	8	gele lis	13	lepelaar	14
akkermint	8	gemberplant	12	leverkruid	13
akkeronkruid	9	gespletten hennepnetel	5,9	lucernevlinder	15
amphipode	22	gierzwaluw	10,11	luzernevlinder	20
appelboom	13	gierzwaluw dakpannen	28	mannetjesvaren	8
asterionella glacialis	17	gierzwaluw nesten	28	meeuw	16
atalanta	13,20	gladde pissebed	24,26	merel	15
augurkjes	13	goudgele rudbeckia	12	mezen	15
basterdwederik	7	graafbijtjes	16	middelste teunisbloem	13
beemdooievaarsbek	13	granaatappelboompje	12	mieren	15
behaarde boterbloem	6	groenalgen	18,19	moerasandoorn	13
beuk	12	groene sabelsprinkhaan	15	moerasdroogbloem	9
bevertjes	8	grote kikkers	15	mus	10
bezemkruid	5	grote valeriaan	9	muurleeuwenbekje	16
biezenknoppen	8	grutto	14	nachtkoekoeksbloem	8
blauwalgen	17	heemplanten	13	nachtvlinder	12
blauwborst	14	heggenwikke	7	nijlgans	15,28
blauwe knoop	8	helmkruid	7	oniscus asellus	24
boerenzwaluw	14	herbstfreude	13	oranje lucernevlinder	15
boomvalk	14	hoge teunisbloem	13	pantserwiertje	17
boskruid	5,9	hoge zilveren kardoer	12	peen	12
bosmina	17	hommels	16	perenboom	13
bosrank	6	hondstong	13	pissebed	22,23,24, 25,26,27
brede wespenorchis	8	hortensia	15	plankton	17
bruine kiekendief	31	huislook	13	porcellio scaber	22
bruine kikkers	15	idotea baltica	22	porseleinhoen	14,31
chloroplasten	18	insecten	33	raderdiertjes	18
citroengras	12	jacobskruid	13	rallenfamilie	31
corophium volutator	22	kaapse eenden	13	riet	7
dauwnetel	8	kalmoes	13	rietgras	7
devil bird	10	karekiet	14	rietkraag	31
diatomeeën	16,18	karper	13	rietorchis	8
distelvlinder	20	kattendoorn	8	rivierkruid	9
draadwieren	18	kattenstaart	6	rode klaverblaadjes	12
drijvend fonteinkruid	5	kemphaan	14,31	rode spoorbloem	12
duizendguldenkruid	8	kiekendief	31	rood guichelheil	9
dwergbies	8	kikkers	13	roomse kervel	12
egelskop	13	kleinst waterhoen	31	ruige zegge	7
eksters	15	kleituin	8	ruigkruidtuin	8
ereprijs	12	koffieboontjes	13	ruwe lathyrus	8
eudorina	17	koniginnenkruid	9	ruwe pissebed	22,26
exoskelet	24	kool	7	sabelsprinkhanen	15

schelpen	28	tomatenboom	12	wesp	16
scholekster	28	torenavalk	14	wikkesoort	8
sedum	13	trekvlinder	20	wilde exoten	13
sedum spectabile	13,33	treurwilgen	28	wilg	15,28
sluipwesp	16	varen	12	wolfsmelk	12
smalle waterpest	6	veentuin	8	wurmpjes	33
sperwer	14,15	vierzadige wikke	8	zandtuin	8
spiesleeuwenbek	8	vingerhoedskruid	12	zeegroene rus	6
spinnetjes	33	visdiefje	14,15,28	zeepissebed	22
spirogyra	18	vlieg	15	zeepkruid	13
spoorbloem	12	vlinder	13	zomerfijnstraal	5,9
spreeuw	14	vlinderstruik	33	zomprus	6
sterns	28	volvox aureus	19	zwanebloem	13
stijf hardgras	5	vuurdoorn	15	zwart tandzaad	6
stinzenplant	13	waterhoen	31	zwarte ruiters	14,31
struikkamperfoelie	15	watermunt	13		
tandzaadsoorten	6	waterpunge	8		
taxus	15	waterral	14		
tengere rus	8	watertuin	8		
teunisbloem	6,12,13	watervlo	18		

17 NAMEN

IK WIL OOK LID WORDEN

BESTUUR

Vacature, voorzitter

Els Prins, natuurhistorisch secretaris
(5931749)

Hans Bieze, penningmeester (3421351)

Tilly Kester, plantenwerkgroep (3412605)

Marco Lurks, Platform Groen (3510523)

*Lidmaatschap: fl 50,- per jaar, inclusief
abonnement op Natura.*

Ondergetekende,

.....Naam

.....Adres

REDACTIE KWARTAALBERICHT

Johan Vos (0182 524726)

Taeke M. de Jong (3516599)

Marsmanhove 2

2726 CM Zoetermeer

Email T.M.dejong@bk.tudelft.nl

.....postcode

.....telefoon

0 geeft zich op als lid van de KNNV-
Zoetermeer

Kopij kan bij beide worden ingeleverd op
floppy (platte DOS-tekst of WP 5.1 of
Word).

Inleverdatum januari-nummer: vrijdag 29
december 2000. Geschreven of getypte
tekst een maand vóór deze datum
inleveren.

0 wil graag nader geïnformeerd worden
over de KNNV

Dit formulier kunt U inleveren bij of
toezenden aan:

Denk aan de rubriek in het kwartaalblad:

Ies Voogd
Berglaan 96
2716 EE Zoetermeer

Gezien in Zoetermeer!

of aan:

Afbeeldingen zonder bronvermelding zijn
met licentie voor dit blad afkomstig uit
Prisma Plantengids en Prisma Dierengids,
beide van A. Kelle/H. Sturm.

Annet de Jong
Gaffelaarkade 2
2725 CD Zoetermeer